

Anton Žabkar

Razvoj sredozemskih vojnih mornaric na pragu tretjega tisočletja (2000. – 2015.)

1. Uvod

V začetku tretjega tisočletja se je večina raziskovalcev, ki so se v Sredozemlju in na svetovni ravni pozorno ukvarjali z predvidevanjem razvoja in dejavnosti pomorskih sil (in še posebej njihovih vojnih ladij oz. »flotnega materiala«) prišla do sklepa, da bo proces globalizacije¹ – ki se je po končani skorajda petdesetletni hladni vojni razmahnil na svetovni ravni – v tretjem tisočletju vplival tudi na vojna ladjevja sredozemskih držav². Nekateri med njimi so bili prepričani v to da bo v prihodnosti v Sredozemlju prišlo do zmanjševanja vojnih flot (a), drugi, da bo postopoma prišlo njihove stagnacije (ki jo bo spremljalo zastarevanje vojnih ladij in njihovega orožja ter opreme) (b), tretji pa da bo prišlo do njihovega povečanja (c). Nekateri med optimističnimi izvedenci so – sledeč popuščanju napetosti med nekdanjimi blokovskimi rivali – predlagali, da bi se z mednarodnim sporazumom, v Evropi

---

¹ O globalizaciji obstaja množica pogosto protislovnih definicij in izrekov, ki se medsebojno razlikujejo odvisno od tega ali so jih dali tisti, ki jo zagovarjajo ali tisti, ki jo zanikajo in izhajajo iz tega, da gre pri uporabi tega izraza samo za besedno igro (s katero se evfemistično zakriva dominacija vloge sile v mednarodnih odnosih). Thomas Friedman, ki se je na pragu tretjega tisočletja med prvimi ukvarjal z opredelitvijo tega izraza (v delu *The Lexus and the Olive Tree* – New York – 1999 – str. 7-8) jo definira kot »integracijo mednarodnega tržišča, nacionalnih držav in novih tehnologij do stopnje, katera je doslej bila neznanca; pri tem lahko posameznik, korporacija in nacionalna država dosežejo na svetovni ravni svoje cilje hitreje, bolj učinkovito in ceneje kot nekoč«. Naj dodamo, da je Kofi Annan, ki je znan kot nobelovec in dolgoletni generalni sekretar OZN (v obdobju od 1997. do 2007. leta) na enem od svojih odmevnih javnih nastopov izjavil »da je globalizacija tako samoumevna, da je zanikanje procesa globalizacije povsem »enako zanikanju gravitacijskih zakonov« (<http://www.brainyquote.com/quotes/keywords/globalization.html> - vstop 25.4.2015);

² Pod sredozemskimi vojnimi ladjevji (»bojnimi flotami«) se v tej študiji pojmujejo vojne ladje (angl. warships) in vsa druga vojna plovila tistih držav, ki imajo svoje obale v Sredozemskem morju, in sicer v prostoru med Gibraltarjem in Kavkazom. Kot vojne ladje se obravnavajo samo ladje, ki vijejo vojaško pomorsko zastavo, s katerimi poveljujejo vojaški pomorski častniki in so uvrščene na flotno listo Albanije, Črne gore, Hrvaške, Slovenije, Alžira, Cipra, Egipta, Francije, Grčije, Italije, Libanona, Libije, Malte, Maroka, Sirije, Španije, Tunizije, Bolgarije, Ukrajine, Gruzije in Turčije. Kot vojne ladje se ne obravnavajo tankerji, vlačilci, hidrografske, šolske in druge pomožne ladje (npr. plavajoče delavnice, ladje – matice potapljačev, plavajoče baze, plavajoče bolnišnice, plavajoča skladišča, ipd.). V analizo so vključena tudi plovila obmejnih enot, pomorske policije, obalne straže in pomorske carine, prav tako so vključeni podatki tudi za število mornarjev in število mornariških zrakoplovov (tako na ladjah kot na obali). Posebej sta analizirani tudi VI. flota ZDA in ruska eskadra. Kot temeljni vir podatkov so uporabljeni renomirani letopisi Weyer's Flotentaschenbuch za 2000. In 2015. leto. Klasifikacija vojnih ladij (po merilih Federation of American Scientists) je prikazana na naslovu http://fas.org/irp/doddir/navy/secnavinst/5030_8.pdf - vstop 20.4.2015;

kar se da natančno določilo velikosti vseh treh vej oboroženih sil (kopenske vojske, letalstva in mornarice) nekdanjih akterjev hladne vojne, prav tako pa tudi temelje na podlagi katerih naj bi se v prihodnje na vojaškem in varnostnem področju utrjevalo in poglobljalo ukrepe za poboljšanje njihovega medsebojnega zaupanja (ang. Confidence and Security Building Measures).

V skladu z optimističnim pristopom sporazuma START (angl. START - Strategic Arms Reduction Treaty) so ob koncu preteklega stoletja vodstva ZDA in Sovjetske zveze najprej dosegla zmanjševanje količin strateškega jedrskega orožja in njegovih nosilcev (bombnikov, medcelinskih raket z bazami na kopnem in strateških jedrskih podmornic oboroženih z balističnimi raketami); za tem so še s Sporazumom o omejitvi števila vojakov na kopnem in njihovega konvencionalnega ofenzivnega orožja v Evropi (angl. Conventional Forces in Europe Treaty Limited Equipment - CFE TLE) postavili temelje za vzpostavitev medsebojnega zaupanja, s katerim naj bi se končalo dotedanjo oborožitveno tekmovanje med velesilami in njihovimi blokovskimi zavezniki. Večina izvedencev, ki so preučevali sredozemske bojne flote, se je takrat nagibala k presoji, da bodo ti dosežki sami po sebi prispevali k temu, da se v novonastalem kooperativnem vzdušju tudi na Sredozemskem morju več ne bo nadaljevalo tekmovanje v oboroževanju na morju, saj bi le to lahko izničilo vse tisto kar je bilo doseženo z omenjenimi sporazumi na kopnem in na področju jedrskih strateških orožij. Zanimivo pa je, da proces, ki se je na kopnem uspešno končal z uradno verifikacijo sporazuma CFE TLE, ni bil razširjen na konvencionalne pomorske sile (sporazum START o strateškem jedrskem orožju se je v pomorskem delu nanašal samo na jedrske podmornice oborožene z balističnimi raketami). Prav to »odprto pomorsko okno« je pri nekaterih skeptičnih in pesimistično naravnanih izvedencih vzbujalo pomisleke in jih celo napeljevalo na sklep, da se bo v prihodnje oborožitvena tekma – če se ne bo sporazumno uravnavalo tudi dovoljeni skupni spodriv bojnih ladjevij nacionalnih držav – prej ali slej preselila s kopna na morja in oceane, v tem sklopu tudi na Sredozemlje³.

---

³ V mislih so imeli Washingtonski sporazum o ravnotežju pomorskih sil, ki so ga 1923. leta ratificirale zmagovalke prve svetovne vojne (»velika peterka«) – Velika Britanija, ZDA, Japonska, Francija in Italija. V tem sporazumu, ki je bil pozneje večkrat dopolnjevan, je bilo predvideno, da ima Velika Britanija lahko floto bojnih ladij s skupnim spodrivom 525000 ton in letalonosilk s skupnim spodrivom 135000 ton, nato pa ostale države respektivno ZDA enako kot Velika Britanija, Japonska 315000 ton oz. 81000 ton, Francija 175000 ton oz. 60000 ton ter Italija 175000 ton oz. 60000 ton. Kot je znano se s tem sporazumom ni doseglo nadzor nad oborožitveno

Ker so na začetku tretjega tisočletja - po preoblikovanju Sovjetske zveze v Skupnost neodvisnih držav (angl. Commonwealth of Independent States) in po razpadu Varšavskega pakta - kot edina svetovna pomorska sila ostale ZDA, kot mednarodna kopensko-pomorska aliansa pa NATO, so strokovnjaki ZDA in NATO, opredelili nova izhodišča, ki naj bi se jih v prihodnje upoštevalo pri prilagajanju njihovih vojnih ladjevij novemu razmerju sil, kakor tudi novim svetovnim mednarodnim političnim, ekonomskim in vojaškim razmeram⁴. Med njihovimi izvedenci je bilo postopno doseženo soglasje, da se je v novem kooperativnem vzdušju med nekdanjimi blokovskimi rivali tveganje od izbruha svetovne vojne zmanjšalo na najmanjšo možno mero; to pa naj ne bi veljalo za krize in oborožene spopade nizke intenzivnosti, ki so se še posebno v Sredozemlju, v razpadajočih državah - ki se niso mogle prilagoditi globalizaciji – postajali vse bolj pogosti in krvavi⁵.

Da bo vojaški faktor na morjih in oceanih prevzel v obdobju globalizacije še pomembnejšo vlogo kot med hladno vojno, so napovedovali predvsem številni ameriški geopolitiki (Brzezinski, Kissinger⁶, idr), ki so – na podlagi znanega strateškega presenečenja pri Pearl Harbouru (ko je decembra 1941. leta japonska flota napadla ameriško floto v njeni glavni bazi in ji onemogočila jedro bojnih ladij) in potekajoče gospodarske rasti ter krepitvi vojaške moči LR Kitajske na Daljnem vzhodu⁷ - videli priložnost za vnovično preventivno

---

tekmo na morju, ker ga je prva 1936. leta prekršila Japonska, saj je ostale podpisnice – zaradi notranjih nesoglasij, ki so obsjale med njimi - niso uspele prisiliti, da ga spoštuje (http://en.wikipedia.org/wiki/Washington_Naval_Treaty-vstop 11.4.2015);

⁴ Ruska federacija, ki je bila »dedič«⁴ Sovjetske zveze (SZ), je ostala na Baltskem in Črnem morju brez večine dotedanjih pomorskih baz in oporišč, ker so na severu večino nekdanjih baltskih obal SZ nadzorovale nove države - Latvija, Litva in Estonija, na jugu pa Ukrajina, Moldavija in Gruzija. Ostanki Črnomorske flote (ki je razdeljena med Ukrajino in Rusko federacijo) so vse do znanih lanskoletnih dogodkov še lahko bazirali na Krimu, kjer si je Rusija s rusko-ukrajinskim sporazumom do 2042. leta zagotovila najem pomorske baze v Sevastopolu.

⁵ V zadnjem desetletju drugega tisočletja, ki je predstavljalo uvod v razburkano tretje tisočletje, se je na področju Sredozemlja odvijalo kar 14 vojn in oboroženih spopadov. Med njimi je bil po razsežnostih na prvem mestu zavezniški poseg proti Iraku (ki je 1990. leta okupiral Kuvajt). V tej vojni je prvič po drugi svetovni vojni proti Iraku delovala široka mednarodna medcelinska koalicija, v kateri so poleg članic NATO (ZDA, Velika Britanija, Francija, Kanada) bili tudi Avstralija in sredozemske arabske države, in sicer Egipt, Maroko in Sirija (poleg njih tudi Savdska Arabija, ZAE, Pakistan, Oman, Katar, in Bangladeš) (<http://thedi diplomat.com/2015/02/the-truth-about-chinas-aircraft-carriers/> - (http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_wars_1990%E2%80%932002-vstop 11.4.2014);

⁶ Henry Kissinger je najprej objavil prvo knjigo (On China – Penguin Press 2011) v kateri je opisal svojo vlogo v pogajanjih med Nixonom in Mao Cetungom ob koncu vietnamske vojne, nato pa še drugo knjigo v kateri je predvidel prihodnost ameriško-kitajskih odnosov in njihov vpliv na globalizacijo (World Order - Penguin Press – 2014) (<http://thedi diplomat.com/2015/01/henry-kissinger-and-the-china-north-korea-reality/-vstop 16.4.2014>);

⁷ Kitajska vojna mornarica je imela 2005. leta 172 ladij, leta 2012 pa že 221 ladij. V gradnji se nahajajo 6 tipov dizel-električnih podmornic, novi rušilci in fregate, v pripravi je gradnja štirih letalonosilk (Douglas Streusand: Geopolitics versus globalization – letopis Globalization and maritime power - National Defense University –

afirmacijo ameriške pomorske sile. Le ta naj bi (p)ostala svojevrstna »strateška varovalka«, s katero bi se zagotovilo, da bi lahko ZDA tudi v tretjem tisočletju uspešno nadzorovale vsa svetovna morja in oceane ter tako obdržale svojo vodilno vlogo v potekajočem procesu globalizacije⁸.

Razprave o tem problemu so postale še posebno intenzivne po svetovno odmevnih prelomnih dogodkih septembra 2001. leta. Takrat se je pokazalo, da so bile ZDA v obdobju globalizacije prvič v svoji zgodovini napadene na lastnih tleh, in to ne od oboroženih sil neke države ampak od nevladne mednarodne teroristične organizacije – Al Kaide, ki je za svojo tarčo izbrala civilne cilje, v New Yorku in Washingtonu. Svetovna vojna proti terorizmu (angl. Global War on Terrorism), ki so jo - kot odgovor na ta akt - 2001. leta urbi et orbi razglasile ZDA, vse doslej uradno še vedno ni končana; vplivala je na to, da so ameriški obrambni izdatki v uvodnem desetletju tretjega tisočletja (od leta 2001 do 2011. leta) poskočili s 300 milijard \$ na 700 milijard \$ (diagram 1). Vojaški izvedenci v svetu so na podlagi tega predvideli, da se bodo – zaradi globalnih razsežnosti mednarodnega terorizma – bolj ali manj podobno odzvale tudi druge države.

V ZDA so med dejavnike, ki se jih bo v prihodnje v novem varnostnem okolju – v katerem ni bilo več tekmecev kot je bila med hladno vojno Sovjetska zveza (ki je takrat ogrožala premoč ZDA tudi na svetovnih morjih in oceanih) - morale upoštevati pri razvoju ameriške pomorske moči⁹, uvrstili: (1) rast števila in vrst nadržavnih in transnacionalnih groženj na morju (med njih sodijo: ilegalni promet prepovedanih snovi kot so jedrska razstreliva, bojni strupi,

---

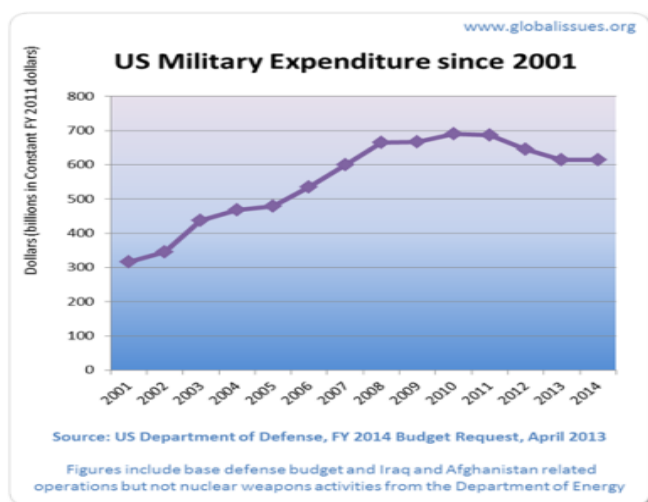
Washington – 2002 – str. 49; <http://thediplomat.com/2012/11/u-s-navy-take-notice-china-is-becoming-a-world-class-military-shipbuilder/>; [http://thediplomat.com/2015/02/the-truth-about-chinas-aircraft-carriers-vstop 10.4.2014](http://thediplomat.com/2015/02/the-truth-about-chinas-aircraft-carriers-vstop-10.4.2014) ;

⁸ Razprave 31 ameriških renomiranih avtorjev o vlogi ameriške pomorske sile v obdobju pospešene globalizacije v tretjem tisočletju, so objavljene v njihovem tiskem delu »Globalization and maritime power« (Institute for strategic studies – National Defense University – Washington – 2002), ki ga je uredil in pripravil za tisk dr. Sam Tangredi.

⁹ Pomorska moč (angl. sea power) ne vključuje samo vojaške pomorske sile (angl. naval force) oz. vojnega ladjevja in njegove uporabe v vojni. Vključuje tudi širši spekter, saj zajema tudi trgovsko mornarico in ribiško ladjevje, luke in sidrišča, nadzor nad mednarodno pomorsko trgovino, izkoriščanje morskih virov (vključno z viri na morskem dnu) in pomorsko diplomacijo (v kateri se flota uporablja za »projiciranje sile« v krizah, in sicer kot vzvod za pritisk na opozicijo). V ameriški pomorski doktrini se poudarja, da je bojna flota samo »oborožitvena« komponenta pomorske moči, ki jo tvorijo tudi znanstveni inštituti, ki preučujejo morja in oceane, sistem izobraževanja in šolanja pomorskih kadrov, ladjedelniška industrija, pomorski turizem, pomorske baze, pomorski muzeji, nevladne organizacije, ki širijo zavest o pomenu morja, prav tako pa tudi vodstvo, ki zna vrednotiti vlogo morja in oceanov ter za dosego ciljev uporabljati celoten »orkester« naštetih vzvodov v skladu s sprejeto doktrino.

droge, orožja, ter terorizem, mednarodni kriminal, tihotapljenje ljudi, uničevanje okolja, zlorabo naravnih virov, ipd); (2) povečanje pomorskega prometa in obsega mednarodne trgovine¹⁰; (3) povečano zaskrbljenost ameriških poslovnih krogov v zvezi z ogrožanjem ekonomske varnosti na morju, še posebno v ameriških conah posebnih ekonomskih interesov (angl. Exclusive Economic Zone), ki so oddaljene do 200 navtičnih milj od obalne črte ZDA; (4) nujnost ameriškega vojaškega kopenskega, letalskega ter flotnega posredovanja na oddaljenih lokacijah (npr. v Afganistanu), ki dotlej niso bile obravnavane kot področja na katerih imajo ZDA življenjsko pomembne interese; (5) nepredvidljive ali težko predvidljive posledice sklepanja in delovanje novih koalicij in zavezništov, v katerih bi se kot ena od komponent lahko pojavila tudi sovražna regionalna pomorska sila¹¹; (6) širjenje informacijske tehnologije in tehnologije senzorjev, ter oborožitvenih sistemov nove generacije (vključno z jedrskim orožjem z medcelinskimi dosegi), do katerih bi lahko prišli tudi nasprotniki, ki bi v prihodnosti lahko ogrozili interese ZDA in njihovih zaveznikov. Posledice takšnega pristopa so v večji ali manjši meri vplivale tudi na ameriške zaveznike (vključno s tistimi, ki imajo svoje bojne flote v sredozemski regiji, kjer ZDA nimajo samo pomorskih baz ampak od 1950. leta tudi svojo VI. floto).

Slika 1: Diagram rasti ameriških izdatkov med svetovno proti terorizmu po 2001. letu (na abscisi so leta, na ordinati vojaški izdatki v milijardah \$)

¹⁰ Od 1968. do 2008. leta se je obseg prepeljanih tovorov po morju povečal z 8000 milijard tonxmilj na 32000 milijard tonxmilj (<http://www.ics-shipping.org/shipping-facts/shipping-and-world-trade/world-seaborne-trade-vstop 4.4.2014>);

¹¹ <http://www1.american.edu/ted/ice/HORMUZ.htm-vstop 3.4.2014>;

2. Implikacije doseženih sporazumov START in CFE TLE na vojna ladjevja sredozemskih držav

Za obdobje od konca hladne vojne do leta 2015 je značilen nagli skok v svetovnih vojaških izdatkih, ki so se v zadnjem desetletju preteklega tisočletja najprej zelo zmanjšali, nakar je v prvem desetletju tretjega tisočletja prišlo do njihovega skoka do ravni, ki je bila značilna za konec hladne vojne. Najprej so opisani sporazumi START in CFE TLE na zelo pozitiven način vplivali tudi na druge države, ki niso bile podpisnice teh sporazumov. Kazalniki pozitivnih sprememb, ki ilustrirajo kaj se je pravzaprav na celotnem obrambnem področju v svetu dogajalo od konca hladne vojne do 2000. leta, so skupna števila vojakov v svetu, deleži svetovnih obrambnih izdatkov v svetovnem GDP ter svetovni izdatki za obrambo izraženi v ameriških dolarjih. Skupno število aktivnih vojakov v oboroženih silah se je v celem svetu od konca hladne vojne do 2000. leta zmanjšalo z 27,953.000 na 22,237.000 vojakov, oz. za 20%¹². Vzporedno s tem se je delež zajemanja svetovnih obrambnih izdatkov v svetovnem GDP zmanjšal s povprečnih 5,2% na 2,3%, oz. za 44%. Skupni svetovni obrambni izdatki, ki so takrat znašali 1253 milijard \$, so do 2000. leta upadli na 811 milijard \$, oz. za 36%. Število vojakov se sicer ni tako zmanjšalo kot so se zmanjšali obrambni izdatki, a je zato povprečna letna poraba na enega vojaka upadla od 1985. leta do 2000. leta s 44825 \$ na 36491 \$.

Če se osredotočimo samo na število vojakov, ki so jih imele sredozemske države pod orožjem v času tik pred podpisom sporazuma CFE TLE, lahko ugotovimo, da so takrat imele 4,125466 pripadnikov oboroženih sil, da pa imajo 2015. leta le še 2,563930 pripadnikov oboroženih sil; to pomeni, da se je v Sredozemlju skupno število pripadnikov oboroženih sil v obdobju od hladne vojne do danes zmanjšalo za 38%¹³. Odstotek upada tega števila v Sredozemlju je bil v obdobju od 1989. do 2015. leta torej dvakrat večji kot je bil svetovni upad števila pripadnikov oboroženih sil od 1985. do 2000. leta. Če na istih časovnih točkah primerjamo število mornarjev vidimo, da je njihovo število v Sredozemlju upadlo s 316.550 na 222.420, kar je upad za 30%. V obeh letih je

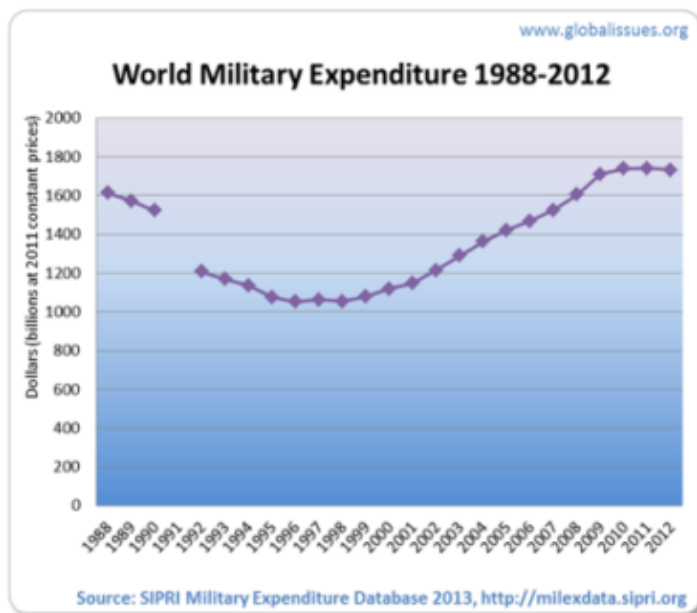
¹² Za primerjalno analizo so uporabljeni podatki iz 37. tabele (Manpower and Treaty Limited Equipment) letopisa Military Balance 2001/2. Leta, ter podatki iz 12. tabele enakega letopisa iz 2015. leta;

¹³ Celotna primerjava na dveh časovnih točkah je narejena na podlagi sumiranja podatkov nacionalnih oboroženih sil, ki so bili prikazani v letopisih The Military Balance 1988/89 in The Military Balance 2015. Število rezervistov pri tem ni upoštevano, prav tako niso upoštevane paramilitarne enote.

pri tem ostal delež mornarjev v skupnem številu pripadnikov oboroženih sil stabilen (7,67% oz. 8,67%). Drastično zmanjšanje števila pripadnikov oboroženih sil med tema dvema časovnima točkama je bilo v precejšnji meri posledica reform, ki jih je izpeljala večina držav tako, da so svoje naborniške vojske iz časa hladne vojne preoblikovale v poklicne vojske.

Na sliki 2 (dinamika svetovnih obrambnih izdatkov za obdobje od 1988. do 2012. leta) je razvidno, da so se svetovni obrambni izdatki zmanjševali vse do leta 2001, v katerem so ZDA razglasile svetovno vojno proti terorizmu; potem so - v nekakšni »verižni reakciji« - obrambni izdatki v svetu začeli dokaj naglo rasti (v prvi vrsti kot posledica vojn v Afganistanu in Iraku), da bi že 2008. leta presegli raven, ki so jo imeli ob koncu hladne vojne¹⁴. Po podatkih SIPRI so 2014. leta svetovni obrambni izdatki dosegli raven 1776 milijard \$, kar je znašalo 2,3% svetovnega GDP (angl. Gross Domestic Product). Najnovejši podatki kažejo, da so med 15 državami na svetu z največjimi deleži porabe GDP za vojaške namene bile leta 2015 kar štiri sredozemske države (Ruska federacija – 4,5%, Francija – 2,2%, Italija – 1,5% in Turčija – 2,2%)¹⁵.

Slika 2: Diagram svetovnih obrambnih izdatkov (v vrednosti ameriškega dolarja 2012. leta)

¹⁴ <http://www.globalissues.org/article/75/world-military-spending-vstop.5.4.2014>;

¹⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_military_expenditures - vstop 4.9.2015;

Ker so se v desetletnem obdobju (2001.-2011.) neuspešne svetovne vojne proti terorizmu varnostne razmere na Srednjem vzhodu in v severni Afriki oz. v celotnem Sredozemlju, korak za korakom poslabševale, je postalo aktualno vprašanje kako bo to slabšanje regionalnih varnostnih razmer v Sredozemlju vplivalo na tranzitni pomorski promet¹⁶, prav tako pa tudi na razvoj sredozemskih vojnih ladjevij, ki naj bi zagotovila, da se ta promet – ki je *conditio sine qua non* globalizacije - nemoteno odvija. Mnoge od teh flot so namreč v nestabilnih državah in imajo – poleg varovanja pomorskega prometa - sedaj tudi povsem drugačne notranje-politične naloge ki se razlikujejo od tistih, ki so jih nekoč imele v času bipolarne konfrontacije¹⁷. Četudi so se pri vojaškem posegu Nata proti ZRJ (1999), pozneje pa tudi proti Libiji in proti Siriji, kakor tudi med posegom Ruske federacije v Gruziji (2008), ter lansko leto in letos med boji v Ukrajini, glavna bojna delovanja v Sredozemlju odvijala pretežno na kopnem (ali v zračnem prostoru nad kopnim), je morski prostor v vseh teh primerih oboroženim spopadom dajal dodatno dimenzijo.

Resda morski prostor ni bil prizorišče velikih pomorskih bitk in (ali) amfibijskih operacij (kot je bil v I. in II. SV), a njegova vloga pri tem nikakor ni bila zanemarljiva; pomorske koalicije zahodnih držav so namreč Sredozemsko morje brez tveganja uporabljale kot »odskočno desko« za »projeciranje sile« (angl. *sea power projection*)¹⁸ proti državam ali opozicijskim silam, ki se jim v severni Afriki in Srednjem vzhodu niso mogle drugače zoperstaviti (npr. z diplomatsko, ekonomsko ali neko drugo »nevojno« akcijo). »Projeciranje sile« se je doslej odvijalo bodisi z raketnimi udari pomorskih sil z velike razdalje na

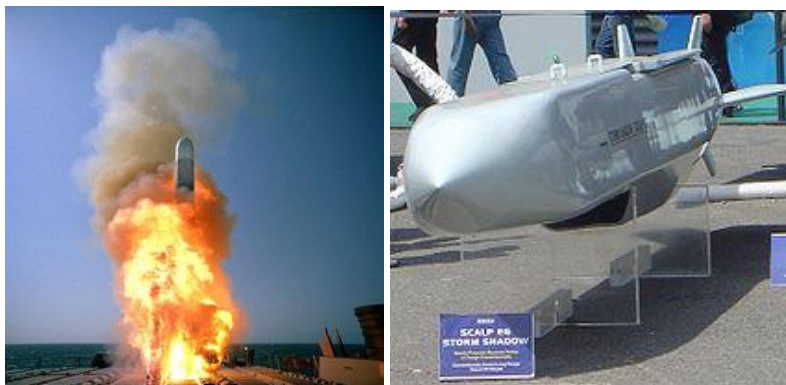
¹⁶ V Sredozemskem morju se – po podatkih OZN - vsaki dan nahaja 2000 ladij s spodrivom večjim od 100 ton. Skozi Sredozemsko morje se odvija 30% svetovnega pomorskega prometa, čigar pomembna sestavina so energenti, saj gre skozi njegove vode 25% od vseh energentov, ki se prevažajo po morjih in oceanih. Skozi Gibraltar gre letno v obeh smereh 61000 ladij, skozi Sueški prekop pa 14500. Temu se morajo dodati tudi podvodni plinovodi in naftovodi s katerimi se oskrbujejo evropske države z energenti iz Afrike. Vsota dolžine podvodnih cevovodov Greenstreama, Magrebskega plinovoda, Medgazovega in Galsi-ja je več kot 4000 km (<http://www.unepmap.org/index.php?module=content2&catid=001003002-vstop> 6.4.2014; http://en.wikipedia.org/wiki/Greenstream_pipeline-vstop 10.4.2014);

¹⁷ Med nove naloge spadajo nadzor nad prekomorskimi ilegalnimi migracijami iz Afrike in Srednjega vzhoda v Evropo, nadzor nad tihotapljenjem orožja iz Evrope do kriznih žarišč na južnih obalah Sredozemlja, nadzor nad tihotapljenjem narkotikov v evropske države, nadzor nad nezakonitim ribolovom v prepovedanih conah, humanitarne naloge povezane z nesrečami plovil s katerimi se je odvijalo tihotapljenje ljudi v Evropo, preprečevanje dejavnosti teroristov na morju, ipd.

¹⁸ V ameriških vojaški terminologiji se z izrazom »projeciranje sile« pojmuje uporaba flote (ali letalstva), da bi se z njeno prisotnostjo vplivalo na stabilizacijo razmer v kriznem območju, v nujnih primerih pa da bi se uporabilo floto proti nasprotnikom z namenom, da se jih nevtralizira oz. odvrne od akcij, ki ogrožajo interese ZDA ali interese njihovih zaveznikov (https://en.wikipedia.org/wiki/Power_projection-vstop 4.9.201);

kopenske cilje (slika 3), bodisi s palubnimi letali z letalonosilk (slika 4)¹⁹. Poleg tega so se prek iz Afrike in Srednjega vzhoda proti Evropi odvijali evakuacija tujih državljanov in migracije tistih, ki so se želeli izogniti grozotam oboroženih spopadov, v obratni smeri pa so prek tega prostora iz Evrope prihajali prostovoljci željni aktivnega sodelovanja v teh konfliktih²⁰; vzporedno se je odvijalo tihotapljenje orožja, vojaške opreme, streliva, ipd. Prek sredozemskega zračnega prostora so se odvijale tudi operacije zračnih sil proti ciljem na kopnem, bodisi da so letala bazirala na letalonosilkah, bodisi da so vzletala z obalnih letalskih baz.

Slika 3: Levo: vertikalno lansiranje manevrirne večnamenske rakete Tomahawk s palube ameriške površinske vojne ladje; rakete z dometom 1500 km, imajo večkanalni sistem vodenja (sistem satelitske navigacije GPS; radarski višinomer, ki jim zagotavlja »brisani« let na višini do 15-25 m nad tlemi; korelacijski sistem, ki zagotavlja vzpenjanje rakete nad cilj in nato strmoglavljanje na programirano najbolj občutljivo točko cilja); 50% raket se raztrosi znotraj kroga s polmerom 10 m, ki ima središče v središču cilja); desno: podobna raketa SCALP²¹, s katero so danes oborožene fregate FREMM (domet rakete 560 km, boja konica ima 450 kg), ki se nahajajo v ladjevjih mnogih sredozemskih mornaric;

¹⁹ V primeru Libije je bilo 19. marca 2011. leta lansirano z ameriških in britanskih ladij in podmornic 112 aerodinamičnih raket Tomahawk; uradno je bilo razglašeno, da se je s tem udarom in z nadzorom libijskega zračnega prostora z lovskimi letali želelo prisiliti Gadafijev režim, da preneha uporabljati letala in težko oborožitev proti vstajnikom (<http://www.commondreams.org/news/2011/03/19/us-launches-112-tomahawk-missiles-libya-vstop 9.4.2014>);

²⁰ Do konca avgusta 2014. leta se je število tujih prostovoljcev na Srednjem vzhodu povečalo na 12000, od tega so 3000 tvorili jedro iz evropskih držav (<http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21614226-why-and-how-westerners-go-fight-syria-and-iraq-it-aint-half-hot-here-mum-vstop 3.4.2014>);

²¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Storm_Shadow-vstop 7.4.2014;

Slika 4: Francoska jedrska letalonosilka »Charles de Gaulle« (spodriv 42000 ton), ki je proti Libiji leta 2011 izvajala operacijo »Harmattan« - (1350 bojnih poletov letal), je 2015. leta sodelovala tudi v operaciji »Chammal« - proti Islamski državi Iraka in Sirije (angl. Islamic State of Iraq and Syria)²²

Za ponazoritev naj omenimo, da sta že med vojnami na ozemlju nekdanje Jugoslavije v južnem Jadranu vzporedno potekali pomorski blokadni operaciji Nata (Maritime Monitor) in Zahodnoevropske unije (Sharp Vigilance)²³, da so med libijsko kampanjo vojne ladje (ne)sredozemskih bojnih flot varovale evakuacijo tujcev iz Libije²⁴, ipd. Temu se lahko dodajo še pomorska operacija SFOR za stabilizacijo na Jadranskem morju (med vojno 1994/95. leta), operacija Mare nostrum za reševanje pomorskih migrantov v območju med južno Italijo in Libijo (od novembra 2013 do oktobra 2014), ipd²⁵. Mednarodna pomorsko zračna operacija Unified Protector, ki se je 2011. leta odvijala v teritorialnih vodah in v zračnem prostoru Libije, je značilna po tem, da se je začela kot operacija pomorskega embarga in prepovedi uporabe letal Gadafilevega režima v akcijah proti upornikom, končala pa z udari po Gadafilevih kopenskih silah z namenom, da se podpre upornike²⁶. Na visoko t.i. politektonično dinamiko na kopenskem delu sredozemske regije kaže v 2014. letu statistika vojnih žrtev za to leto²⁷; po njej se med štirimi najbolj krvavimi vojnami v svetu (v vsaki od katerih je bilo v enem letu ubitih več kot 10.000 ljudi) nahaja vojna v Siriji; med

²² http://en.wikipedia.org/wiki/French_aircraft_carrier_Charles_de_Gaulle_%28R91%29-7.4.2014;

²³ Operaciji v južnem Jadranu sta se odvijali na podlagi resolucije VS OZN št. 713 (1991.) in 757 (1992.) (http://it.wikipedia.org/wiki/Operazione_Maritime_Monitor-vstop.3.5.2014);

²⁴ Sodelovale so tudi kitajske in indijske vojne ladje, ki so varovale evakuacijo svojih državljanov. Indijska vojna mornarica je npr. evakuirala svoje državljane že iz Libanona 2006. leta, potem pa še 2011. leta dodatno 18000 državljanov iz Libije (http://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Safe_Homecoming-vstop.8.8.2014); ,

²⁵ <http://www.marina.difesa.it/EN/thefleet/ships/Pagine/Euro.aspx-vstop.4.9.2015>;

²⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Unified_Protector-vstop.4.9.2014;

²⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_ongoing_armed_conflicts-vstop.6.4.2014;

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_number_of_conflicts_per_year-vstop.10.4.2014;

10 manj krvavimi vojnami v svetu (v vsaki od katerih je bilo v 2014. letu ubitih med 1000 in 10.000 ljudi) se nahaja kar 30% vojn, ki so se odvijale v Sredozemlju (v izraelsko-palestinskem konfliktu je bilo 2014. leta ubitih 2220 ljudi, v Libiji 2285 ljudi in v Donbasu 4771 ljudi); med 19 oboroženimi spopadi nižje intenzivnosti (v vsakem je bilo ubitih 100 do 1000 ljudi) so bili trije v Sredozemlju (vstaja na Kavkazu – ubitih 341 ljudi, vstaja na Sinaju – ubitih 981 ljudi in širjenje spopadov iz Sirije v Libanon – ubitih 297 ljudi); med 18 spopadi v svetu v vsakem bilo ubitih do 100 ljudi, so prav tako trije bili v Sredozemlju (med Kurdi in Turki – ubitih 57 ljudi, v Nagornem Karabahu – ubitih 61 ljudi in v Magrebu – ubitih 42 ljudi).

Ta prispevek ima za cilj – spričo naštetih vojn in oboroženih spopadov, ki so v Sredozemlju postali endemični²⁸ - ugotoviti ali so se v sredozemskih vojnih ladjevjih v tretjem tisočletju števila mornarjev, števila ladij in njihov skupni spodriv povečali, ali so ostali enaki kot so bili v času hladne vojne ali pa so se zmanjšali.

3. Primerjalna analiza sredozemskih bojnih flot od 2000. do 2015. leta

Za razliko od primerjave stanja kopenske vojske na dveh razmaknjenih časovnih točkah, pri kateri je zelo dober kazalnik spremembe razmerja sil količnik med skupnim številom vojakov na vsaki od teh točk, se pri primerjavah mornaric ta metoda ne more smiselno uporabiti. Temu je razlog dejstvo, da vsaka mornarica nima tipiziranih struktur tako kot jih imajo kopenske vojske (ki so strukturirane od čet, bataljonov, polkov, brigad, divizij in podobnih enot s standardnimi strukturami). Pri primerjavah »flotnega materiala« se – zaradi tega, ker se tudi ladje iste vrste (npr. rušilci, fregate, podmornice, ipd) lahko med seboj močno razlikujejo po velikosti spodrive – mora uporabiti sistem drugačnih meril. Ta merila ne vključujejo samo število posameznih vrst konkretnih vojnih ladij (angl. warships), ampak obenem tudi njihove polne spodrive, ki jih imajo z vkrcanim strelivom, zalogami hrane in goriva ter posadko. S takšnim pristopom je omogočeno, da se z ugotovi ali se je število

²⁸ Da je trditev točna kažejo podatki o kumulativnih izgubah obeh strani vpletenih v spopade (angl. fatalities). Od začetka spopadov v Siriji je izgubilo življenje okoli 76000 ljudi, v ponavljajočih se izraelsko-palestinskih konfliktih okoli 24000, v Libanonu okoli 13000, v Donbasu okoli 6000; če se pa k temu prištejejo tudi žrtve na severnem Kavkazu (3000), na Sinaju (2000), v Libanonu (700), ter v Kurdistanu (45000), Nagornem Karabahu (27000), Magrebu (2700) in Alžiriji (150.000), postanejo številke o izgubah še impresivnejše, četudi jim niso priključene številke o ranjencih, izgnancih, zaprtih in beguncih, od katerih se mnogi odločajo za beg v Evropo (<http://www.peri.umass.edu/404/-vstop.3.4.2014>);

ladij med dvema časovnima točkama spremenilo in obenem tudi ali so se v tem obdobju spremenili skupni srednji spodriv posameznih vrst ladij.

Že na začetku lahko ugotovimo, da se sredozemske vojne mornarice – ki delujejo od Gibraltarja do Marmornega morja²⁹ - v tretjem tisočletju niso odločile za ofenzivno vojskovanje in posege v drugih državah. Dokaz za to je, da se je skupno število pripadnikov njihove mornariške pehote – ki je izrazito ofenzivna mornariška zvrst namenjena za hitre prekomorske posege – od leta 2000 do leta 2015 zmanjšalo z 23900 na 19608, oz. za skoraj eno petino (točneje za – 18%)³⁰. Za ponazoritev naj pri tem omenimo, da je Francija, ki je imela leta 2000 v Sredozemlju najštevilnejšo mornariško pehoto, in sicer 8000 pripadnikov mornariške pehote, njihovo število do 2015. leta zmanjšala na samo 3800; izjeme, ki potrjujejo splošni trend so le Italija, ki je povečala število pripadnikov mornariške pehote (z 800 na 1500), ter v precej manjši meri Turčija (s 4000 na 4500) in Grčija (s 2000 na 2200).

Na začetku tretjega tisočletja je skupni spodriv vseh vojnih ladij sredozemskih vojnih mornaric znašal 1,472420 ton, od tega je bil spodriv vseh letalonosilk 123020 ton, vseh križark 35280 ton, vseh rušilcev 118090 ton, vseh fregat 409639 ton, vseh lahkih pomorskih sil namenjenih za delovanje v obalnih vodah 116483 ton, vseh ladij za minsko bojevanje (torej minopolagalcev, minolovcev in lovcev min ter ladij za njihovo podporo) 94751 ton, vseh podmornic 194603 ton, vseh desantnih ladij 325591 ton in ladij obalne straže ter ladij in čolnov, ki so opravljali naloge pomorske carine in pomorske policije 52964 ton. Iz teh količinskih kazalnikov se vidi, da so največji delež skupnega spodriva imele fregate in sicer približno $\frac{1}{4}$ (točneje 27,8%), sledile so jim desantne ladje z deležem 22,1% ter podmornice z 13,2%. Med vsemi mornaricami je bila največja francoska, s skupnim spodrivom 368130 ton, sledili so ji turška vojna mornarica s skupnim spodrivom 209207 ton, takoj za njo pa španska vojna mornarica s skupnim spodrivom 179605 ton ter italijanska vojna mornarica s skupnim spodrivom 178287 ton. Razvidno je, da občutljivi

²⁹ Rusko ladjevje, ki je v Črnem morju (4 podmornice in 42 površinskih ladij, med katerimi številčno prevladujejo obalne ladje z majhnim spodrivom) ni vključeno v analizo zaradi starosti in iztrošenosti ladij. Ruski viri navajajo, da je povprečna starost ladij, ki bazirajo v Sevastopolu 32,5 let, ladij, ki bazirajo v Novorosijsku pa 22,8 let. Pri tej starosti je le približno 1/3 ladij uporabnih, ostale pa nujno potrebujejo modernizacijo in remont. (<https://russiamil.wordpress.com/tag/black-sea-fleet/>; <http://russianships.info/eng/today/> - vstop 4.3.2014);

³⁰ Tabela s številom pripadnikov mornariške pehote vseh nacionalnih mornaric na svetu se nahaja na sklepnih straneh letopisa Weyer's Floten-taschenbuch za 2001. In za 2015. leto.

geostrateški položaj Turčije – ki je v NATO strateški »vratar Črnega morja« – prispeval k temu, da so imele njene vojne ladje večji skupni spodriv od italijanske oz. španske vojne mornarice.

Povprečni spodriv sredozemske letalonosilke je leta 2000 znašal 24604 ton, križarke 11760 ton, rušilca 4920 ton, fregate 2288 ton, ladje lahkih pomorskih sil 240 ton, podmornice 2432 ton, ladje za minsko bojevanje 451 ton, desantne ladje in desantno-izkrcevalnega sredstva 966 ton, ter ladje oz. čolna obalne straže, pomorske policije in carine 66 ton.

Od leta 2000 do 2015 se je geopolitična situacija v Sredozemlju spremenila, ker so v tem obdobju nekatere države, ki so pred svojim razpadom imele vojne mornarice razpadle (npr. ZRJ, Libija) ali pa je v njih divjala državljanska vojna (npr. v Siriji, v Ukrajini). Ker se je v desetih letih gradnja vojnih ladij – zaradi novih orožij, opreme in tehnologij gradnje (uporaba novih materialov, modularna gradnja, nova t.i. pametna orožja, visoka stopnja avtomatizacije nadzora nad ladjo in njenimi orožji, uporaba palubnih helikopterjev, ipd) – bistveno podražila,³¹ bi bilo za pričakovati, da se bodo sredozemske bojne flote zmanjšale, še posebno zato, ker so se v tem obdobju za eno tretjino številčno zmanjšale oborožene sile kot celota. Vendar pa se vse to ni bistveno odrazilo na skupni spodriv vojnih mornaric; le ta je praktično ostal 2015. leta enak kot je bil leta 2000, saj je leta 2015 še vedno znašal 1,425042 ton. Na podlagi tega lahko ugotovimo, da so se vojne mornarice kot celota držale »načela enake tonaže«, po katerem je tonaža ladij, ki so v minulih petnajstih letih – zaradi starosti morale v razrez – bila zamenjana z enako tonažo novogradenj ali moderniziranih starejših ladij.

Skupni spodriv vseh letalonosilk se je do leta 2015 zmanjšal na 82970 ton, križark več ni bilo (ker so zastarele, so bile umaknjene iz bojne flote), skupni spodriv rušilcev je znašal 82824 ton, fregat 522158 ton, vseh lahkih pomorskih sil se je zmanjšal na 97327 ton, podmornic 200725 ton, ladij za minsko in protiminska bojna delovanja 65233 ton, desantnih ladij in desantno-izkrcevalnih sredstev 287880 ton, ter ladij in plovil obalne straže, pomorske policije in pomorske carine 85925 ton.

³¹ Vpogled v cene sodobnih vojnih ladij v 2015. letu kaže, da je cena nemške konvencionalne dizel-električne podmornice tipa 212 (kakršne so kupovale sredozemske mornarice) znašala 525 milijonov \$, italijanske letalonosilke Cavour 2 milijarde \$, italijanske fregate FREMM 745 milijonov \$ in francoske desantne ladje Mistral 529 milijonov \$ (<https://newwars.wordpress.com/warship-costs/-vstop-24.4.2014>);

Največji delež bojnih flot so 2015. leta še vedno tako kot prej tvorile fregate (slika 5)³², ki so postopno zamenjale stare rušilce in križarke; njihov delež v skupnem spodrivu se je od 2000. do 2015. leta povzpел za skoraj 10% (s 27,8% na 36,6%), delež desantnih ladij je ostal približno enak kot 2000. leta in je znašal 20%, delež spodriva podmornic se je neznatno povečal na 14%, medtem ko se je delež ladij in plovil obalne straže, pomorske policije in carine povečal za okoli 30000 ton in je dosegel raven 85925 ton³³; tvoril je kar 6% od celotnega spodriva vseh ladij. Izračun količnika med skupnim spodrivom vseh nacionalnih vojnih mornaric in številom njihovih pripadnikov kaže na to, da je bila srednja vrednost v sredozemskih mornaricah 6,59 ton; od tega povprečja odstopajo francoska in turška mornarica, ki imata povprečji 9,77 ton oz. 12,76 ton. Odstopanja od povprečja so v največji meri posledica visoke stopnje avtomatizacije na njihovih ladjah in podmornicah.

Slika 5: Italija in Francija sta v sodelovanju začeli graditi serijo 21 večnamenskih fregat FREMM (franc. FRegate Europeen Multi-Mission = FREMM); ker so oborožene z osmimi samovodljivimi protiladijskimi raketami, ki se lahko uporabijo tudi za napad na cilje na kopnem (SCALP), 16 lanserji raket zračne obrambe, avtomatskimi topovi srednjega kalibra, sistemi za protipodmorniško obrambo in dvema helikopterjema (SH-90), se jim je spodriv povečal na 6900 ton; dolge so 144,6 m, široke 19,7 m, ugrez jim je 8,7 m, kar so bile nekoč dimenzije lahkih križark;

³² http://en.wikipedia.org/wiki/FREMM_multipurpose_frigate-vstop.20.4.2014;

³³ S krepitvijo obalne straže se je želelo ustaviti tihotapljenje beguncev iz Afrike in Srednjega vzhoda v Evropo. To tihotapljenje se je praviloma izvajalo z dotrajanimi ladjami in brez upoštevanja dovoljene obremenitve ladij. Zato so ga spremljali brodolomi ladij preobremenjenih z begunci in visoke človeške žrtve. Samo v obdobju prvega kvartala 2015. leta je v vodah južno od Malte utonilo 1750 ljudi. Leta 2013 je v Evropo pribežalo 626000 ljudi, leto pred tem 435000 ljudi (www.stratfor.com/analysis/immigration-drives-deeper-wedge-between-eu-states?utm_source=freelist-&utm_medium=email&utm_term=article&utm_campaign=20150430&mc_cid=ac22e78dcf&mc_eid=c28bb90967-vstop.5.4.2014);

Izračuni povprečnih spodrivov posameznih vrst vojnih ladij (letalonosilk, rušilcev, itd) v 2015. letu in njihova primerjava s povprečnimi spodrivi, ki so jih te iste vrste ladij imele leta 2000 kažejo, da se povprečni spodrivi vseh ladij postopno povečujejo. Za letalonosilke v 2015. letu znašajo 27657 ton (prej 24604 ton), za rušilce 5522 ton (prej 4920 ton), za fregate 2869 ton (prej 2288 ton), za podmornice 2996 ton (prej 2432 ton), za ladje lahkih pomorskih sil 646 ton (prej 240 ton), za desantne ladje 975 ton (prej 966 ton), za ladje za minsko in protiminsko delovanje 572 tone (prej 451 ton), in za ladje in čolne obalne straže, carine in pomorske policije 112 ton (prej 66 ton). Vzrok za to povečanje povprečnih spodrivov so vse večje količine orožij in opreme, ki so vgrajeni na ladje.

4. Starost flotnega materiala

Ob prikazanih količinskih kazalnikih o stanju vojaškega ladjevja v Sredozemlju, nam dodatni vpogled v kakovostno stanje flotnega materiala kaže povprečna starost vojnih ladij. Le ta se pri ladjah ne meri od dneva začetka gradnje ampak šele od dneva, ko so bile uvrščene v operativno uporabo. Če bi vodstva vojnih mornaric upoštevala dosedanje normo po kateri je povprečno tehnično življenje vojne ladje 30 let, potem bi idealno povprečno življenje vojnih ladij (»idealna starost«) moralo v vsaki mornarici znašati 15 let, oziroma 50% vojnih ladij bi moralo imeti starost do 15 let in 50% starost od 15 do 30 let. V tem poglavju bomo prikazali: a) da so vojne mornarice sredozemskih držav dočakale začetek leta 2000 s flotnim materialom, ki je bil projektiran in zgrajen še v obdobju hladne vojne, in b) da je zmanjševanje obrambnih izdatkov v desetletju po rušenju Berlinskega zidu, prispevalo k temu, da je povprečna starost vojnih ladij v večini sredozemskih vojnih mornaric prekoračila idealno starost 15 let, in to najbolj pri tistih vrstah vojnih ladij, ki so največje oz. najdražje (kot so npr. podmornice, rušilci in fregate)³⁴.

Leta 2000 so se v sredozemskih mornaricah nahajale te vojne ladje, ki so bile starejše od 20 let: 1 letalonosilka, 1 nosilka helikopterjev, 1 križarka, 8 rušilcev, 55 fregat in korvet ter 14 podmornic. Skupino novejših ladij, ki so imele starost do 10 let, so tvorile 1 letalonosilka, 8 rušilcev in 55 fregat in korvet ter 14 podmornic. Na prvi pogled zgleda, da sta skupini ladij starejših od

---

³⁴ Za analizo so uporabljeni podatki iz letopisa Jane's Fighting Ships 2000-2001;

20 let in mlajših od 10 let izenačeni, vendar pa vpogled v posamezne strukture nacionalnih flot kaže, da ima večina vojnih mornaric ladje, ki imajo starost višjo od povprečnega tehničnega življenja (15 let).

Albanska vojna mornarica je npr. na začetku tega stoletja imela še vedno sovjetske patroljne ladje razreda »Kronštat« stare 42 let (!), sovjetske minolovce »T-43« stare 40 let in kitajske hidrokrilne torpedne čolne »Hučvan« stare 32 let. Alžirska vojna mornarica je imela dve relativno novi ruski podmornici »Kilo« stari 13 let, 3 nove ruske fregate »Koni II« stare 15 let, a še vedno tudi sovjetske raketne čolne stare 24 let. Bolgarska vojna mornarica je prav tako kot albanska imela sovjetsko podmornico staro 40 let, patroljne ladje razreda »Poti« stare 40 let, ter sovjetske fregate razreda »Koni« stare 24 let. Vojna mornarica Egipta je v svoji sestavi imela 4 kitajske podmornice »Romeo« stare 16 let, rušilec »Z« star 58 let (!), 4 ameriške fregate »O.H. Perry« stare 22 let in 2 ameriški fregati »Knox« stari 27 let. Celo v francoski vojni mornarici je nosilka helikopterjev »Jeanne d' Arc« imela 40 let, letalonosilka »Foch« pa 43 let; ker je težišče posodabljanja bilo na manjših ladjah, so francoski rušilci »F-70« imeli starost 9 let, nove fregate »Lafayette« pa 4 leta. Grčija je imela v floti 8 podmornic »1100« in »1200« starih 20-30 let, 4 ameriške rušilce »Charles Adams« stare 40 let, od novih ladij pa fregate »MEKO« in »Kortenaue«. Prav te nove ladje so prispevale, da je povprečna starost večjih grških vojnih ladij znašala 24 let, kar je sicer nad povprečjem idealne starosti 15 let, a še vedno kaže, da ni preveč zaostajala v razvoju. Tudi romunska mornarica je sicer še vedno imela 4 korvete »M 40« stare 46 let (!), vendar je z novim rušilcem »Marasesti« in fregatami »Tetal« uspela pri večjih ladjah doseči podobno srednjo starost vojnih ladij kot je bila grška.

Italijanska vojna mornarica je imela 4 podmornice stare 20 let in 4 novejše, stare do 10 let, medtem ko je križarka »Vittorio Veneto« imela starost 31 let, letalonosilka »Garibaldi« pa 15 let. Z gradnjo novih korvet »Minerva«, ki so imele starost 10 let, novimi rušilci »Animoso« starimi 7 let in še nekaterimi drugimi ladjami so uspeli srednjo starost znižati do ravni idealne starosti. Večje probleme je imela španska vojna mornarica. S 4 podmornicami »Agosta« starimi 15 let in 4 podmornicami »Delfin« starimi 30 let je bilo znižano povprečje flote kot celote, kar niso mogle popraviti niti moderne fregate »Santa Maria«. Povprečna starost njenih vojnih ladij je bila 17 let, kar je sicer blizu

idealnega življenja vojne ladje, a je še vedno nad povprečjem. Tudi turška vojna mornarica je imela probleme z zamenjavami »odsluženih« vojnih ladij. Od 14 podmornic so bile moderne samo 4 razreda »1400« (stare so bile samo 5 let), medtem ko so ostale imele zelo visoke starosti: 6 razreda »1200« - 20 let, 2 razreda »Guppy II« celo 50 let (!), prav tako kot 2 razreda »Tang« tudi 50 let (!). Če se temu pridružijo 5 fregat razreda »O. H. Perry« starih 20 let, 8 fregat »Knox« starih 30 let ter fregata »razreda »Berk« 30 let, je razumljivo, da je povprečno življenje turških podmornic doseglo raven 24 let in večjih površinskih ladij 22 let.

Predstavljeni podatki nazorno kažejo, da se v obdobju zadnjega desetletja preteklega stoletja niso gradile večje vojne ladje, da se je podmornicam povečevala starost, prav tako pa tudi vsem površinskim ladjam, ki so bile po spodrivu večje od korvet in fregat. Posledice velikega števila starih vojnih ladij so se po eni strani kazale v tem, da so bila potrebna velika sredstva za njihovo vzdrževanje, po drugi strani pa v tem, da so ladje zaradi popravil morale biti veliko časa bivati v bazah in remontnih zavodih, kar je zmanjševalo število njihovih dni na morju.

5. Predstavniki novih vrst sodobnih vojnih ladij in plovil

Največja rast povprečnega spodriva je opazna pri ladjah in čolnih lahkih pomorskih sil (slika 10) ter pri plovilih obalne straže. Rast spodriva je posledica tega, da se tudi od teh doslej majhnih plovil danes zahteva, da imajo večjo avtonomijo (da lahko ostanejo dalj časa na morju) ter da delujejo na večjih razdaljah od obale in v težjih hidrometeoroloških razmerah kot nekoč. Vse sredozijske države, ki imajo po Konvenciji OZN o pomorskem pravu iz 1982. leta (Convention on the Law of the Sea, chapter 5, article 55) pravico na svojo ekonomsko cono posebnih pravic (EEZ), so namreč razglasile svoje ekonomske cone do razdalje 200 navtičnih milj (navtična milja = 1852 m) od obalne črte nizkih vod³⁵. Ta razglasitev jih je obvezala, da nad to oddaljeno morsko cono

³⁵ V coni posebnih ekonomskih pravic (EEZ) velja pravilo svobodne plovbe, vendar pa imajo obalne države – ki jim ta cona pripada – v tej coni pravico na izkoriščanje energije morja in vetra, prav tako tudi na izrabo ostalih virov v morju in na morskem dnu. V bistvu gre za nadzor na obalnem pragom (šelfom). Za razliko od teritorialnega morja, ki sega od obalne črte nizkih vod do 12 navtičnih milj od obale in nad katerim imajo obalne države polno suverenost, skozi EEZ lahko plujejo tako civilne kot vojne ladje vseh zastav. V virih OZN (http://en.wikipedia.org/wiki/Exclusive_economic_zone-vstop 11.3.2014;

izvajajo tudi nadzor³⁶; to je vplivalo na to, da so za to povsem novo specifično nalogo začeli graditi posebne vrste večjih ladij ali pa adaptirati starejše ladje (slika 6). Nove ladje za nadzor EEZ se razlikujejo od dosedanjih vojnih ladij; le te namreč za silo zmorejo opravljati tudi to nalogo, a so za to nalogo predrage in zelo neekonomične. Predvsem pa imajo klasične vojne ladje omejeno avtonomijo, nestabilne so na razburkanem morju in v vetrovnem vremenu, ter so zato omejeno uporabne v reševalnih akcijah v katerih je praviloma zelo veliko število ponesrečencev, kakor tudi pri katastrofah, ki se praviloma dogajajo v slabem vremenu.

Slika 6: Hrvaška več kot 40 let stara šolska ladja BŠ-72 (hrv. Brod Školski) »Andrija Mohorovičić«³⁷ se sedaj uporablja kot »ladja obalne straže«; polni spodriv ima 1540 ton, z 11 vozli ima razdaljo plovbe 9000 navtičnih milj; posadko tvori 37 moških, na ladji lahko hkrati oskrbijo 300 brodolomcev;

Italijanska vojna mornarica je npr. zgradila dve novi lahki ladji (»Sirio« in »Orione« - slika 7)³⁸, ki sta specializirani za mirnodobni nadzor nad pomorskim prometom v Sredozemskem morju, za likvidacijo posledic kontaminacije morja

---

<http://www.fao.org/docrep/008/y5880e/y5880e09.htm> - vstop 7.3.2014) so navedene površine EEZ sredozemskih držav, ki za jadranske države znašajo: za Italijo 541915 km², za Albanijo 13691 km², za Črno goro 7745 km², za Hrvaško 59032 km² in za Slovenijo 220 km². Največjo cono EEZ imata Francija oz Španija, in sicer 11,0035000 km² oz. 1,039233 km², in sicer zato, ker imata obali tudi na Atlantskem oceanu.

³⁶ Velik korak je na tem področju narejen z integriranim sistemom avtomatske identifikacije ladij, ter integracijo zbiranja podatkov izvidniških satelitov, izvidniških letal, vojnih ladij in obalnih radarjev, ter z organizacijo zvez med vsemi akterji nadzora. V Italiji ima obalna straža 11000 pripadnikov in je odgovorna za nadzor na 500.000 km² morske površine(<http://guardiacostiera.it/en/> - vstop 10.3.2014);

³⁷ http://hr.wikipedia.org/wiki/B%C5%A0-72_Andrija_Mohorovi%C4%8Di%C4%87 – vstop 16.3.2014;

³⁸ <https://www.fincantieri.it/cms/data/prodotti/000472.aspx> - vstop 8.4.2014;

(do katerih prihaja – kadar trčijo ali nasedejo tankerji – ker takrat pride do izlivanja nafte in drugih nevarnih tekočih tovorov), za reševanje brodolomcev in druge naloge, ki so utemeljene na pravnih normah, ki jih morajo v coni posebnih ekonomskih pravic (EEZ) in v teritorialnih vodah Italije spoštovati vsi akterji pomorskega prometa, ribolova, turizma, idr. Ladje imajo spodriv 1540 ton in 70 mož posadke ter helikopter NH-90. Z gospodarno hitrostjo 12 vozlov lahko ladja pluje 6000 navtičnih milj, kar ustreza 20 dnevom plovbe. Glavni sistemi »ladijske oborožitve« teh dveh ladij niso topovi (ladja ima sicer dva topa samo za samoobrambo) ampak so to: (1) naprava za detekcijo na gladini morja razlite nevarne snovi (a), naprava za razprševanje kemične snovi, ki se veže s to nevarno snovjo (b,) ter naprava za odstranjevanje te zmesi (c); (2) močne gasilske brizgalne velikega dometa s katerimi se lahko gasi požare tudi na ladjah, ki imajo najvišje nadgradnje in (3) rešilni čolni ter druga rešilna oprema s katero se lahko hitreje in varneje kot doslej rešuje brodolomce iz morja ter potem namesti in oskrbi na sami ladji. Obstajajo namigi, da so izkušnje pridobljene s temi ladjami odprle pot za gradnjo podobne, a veliko večje ladje s spodrivom 4000 ton in s kombiniranim pogonom (dizel-motor in plinska turbina naj bi zagotavljala hitrost 35 vozlov), z 2 helikopterjema NH-90 in prostorom za namestitvev in oskrbo 230 brodolomcev in ranjencev³⁹.

Slika 7⁴⁰: OPV (angl. Off shore Patrol Vessel) »Sirio« je bila zgrajena 2003. leta; največja hitrost ladje je 23 vozlov, dolga je 88,4 m in široka 12,2 m; ima samo topove za samoobrambo

³⁹ <http://warships1discussionboards.yuku.com/topic/23168/new-OPV-for-the-italian-navy-or-a-new-class-of-frigates#.VT4gKpP9miw> – vstop 3.5.2014;

⁴⁰ <https://www.fincantieri.it/cms/data/prodotti/000472.aspx> - vstop 8.4.2014;

Značilni predstavniki najnovejše generacije patrolnih ladij, ki niso namenjene za bojevanje na morju ampak so specializirane za delovanje v obdobju miru proti pomorskim teroristom in v morebitnih spopadih nizke intenzivnosti ter v kriznih razmerah, so t.i. obalne patrolne ladje OPV. Sprva se je pri kratici izhajalo iz omenjene sintagme obalske oz. pribrežne patrolne ladje (angl. Off-shore Patrol Vessel), sedaj pa se zaradi večjih dimenzij teh ladij in zahteve, da delujejo na odprtem morju na veliki razdalji od obale, vse pogosteje izhaja iz sintagme oceanske patrolne ladje (angl. Ocean Patrol Vessel). Te ladje so npr. projektirane v nizozemski ladjedelnici Damen. Konstruktorji so pri projektiranju izhajali i iz tega, da te ladje morajo biti izdelane po standardih ladij trgovske in ne vojne mornarice. To je občutno poenostavilo in pocenilo gradnjo ter obenem omogočilo visoko stopnjo avtomatizacije, s tem pa tudi zmanjšanje posadke. Potem ko so konstruktorji ugotovili pomanjkljivosti sedanjih vojnih ladij v takšnem okolju, so se za morja kakršno je Sredozemsko morje odločili za projektiranje cele palete OPV s spodrivimi od 1000-2400 ton, za surove hidrometeorološke razmere značilne za severni Atlantik in Arktiko pa vse do 3750 ton.

Tako je OPV 2400 - ki ima spodriv 2400 ton⁴¹ (slika 8) - namenjen za naloge, kot so: boj proti piratom in napadalcem na platforme za črpanje nafte z morskega dna (1), odkrivanje in prestrežanje teroristov, tihotapcev in drugih kriminalcev (ki se npr. ukvarjajo s tihotapljenjem ljudi, ipd) (2), prestrežanje in preiskava posadk in tovara sumljivih plovil ter odkrivanje na njih skritih zalog narkotikov, orožja, radio-aktivnih snovi, strupov, ipd (3), nadzor na kitolovci in dejavnostmi ter opremo in plenom ribiških ladij (4), pomoč ladjam, ki so doživele katastrofo na morju in reševanje njihovega tovora in brodolomcev (5), logistična podpora poškodovanim ladjam (ali ladjam, ki gorijo oz. imajo prodor vode ali pa nimajo pogona in potrebujejo vleko) in prebivalcem obalnega pasu (6), odkrivanje in onesposabljanje pomorskih podvodnih diverzantov (7), navigacijska in druga pomoč ogroženim plovilom (8), opazovanje morskega in zračnega ter podvodnega prostora, vključno z avtomatskim prenosom zbranih podatkov do vojnih ladij in do poveljniških mest obalne straže na kopnem (9), prisluškovanje radijskim zvezam, ki jih uporabljajo kršilci mednarodnih norm (10), odpravljanje posledic kontaminacije morja z izlivi nevarnih snovi (11), ipd.

---

⁴¹ <http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/damen-opv.htm> - vstop 22.3.2014;

Zaradi specifičnih nalog, ki se razlikujejo od delovanj bojne flote, se že sedaj iščejo rešitve, kako bi se pri uporabi sile s temi ladjami tudi na morju zmanjšalo t.i. stranske izgube in škode. V ta namen se izvajajo poskusi z ladijskimi t.i. nesmrtonosnimi orožji (angl. non lethal weapons)⁴². Med posebnimi problemi je ustavljanje hitrih tihotapskih čolnov z močnimi motorji, ki posadkam teh čolnov v največjem številu primerov omogočajo, da pri mirnem morju praviloma uidejo počasnejšim plovilom obalne straže. V ZDA so že uspešno uporabili t.i. past za hitre čolne (angl. Boat Trap); gre za posebno mrežo, ki jo posadka helikopterja v nizkem letu vrže pred bežeči čoln. Čoln ne more preskočiti mreže, ki zdrsi ob njegovem trupu, nakar se mreža zaplete okoli osi vijaka ter ustavi motor. Na poskusih so s tem novim »orožjem« uspešno ustavili čoln dolg 10 m z motorjem od 200 KM, ki je plul s hitrostjo 30-40 vozlov⁴³. Med tovrstna »orožja« spadajo tudi luški in ladijski sistemi za odkrivanje podvodnih diverzantov (npr. sonar AN/WQX-2) in oddajniki močnih podvodnih zvočnih impulzov, ki paralizirajo diverzante⁴⁴.

Raznovrstnost naštetega velikega števila novih nalog in zahtev, da mora ladja imeti avtonomijo za nepretrgano plovbo v trajanju 40 dni, sta prispevala k relativno velikem spodrivu OPV 2400; glavni razlog je bil, da so konstruktorji izhajali iz imperativa, da mora OPV 2400 naštete naloge uspešno izvajati z različnimi vrstami opreme tudi pri zelo slabem vremenu oz. konkretno pri Beaufortovi šesti stopnji stanja morja (višina valov 5-8 m, dolžina valov do 135 m) ter da mora biti dovolj stabilna, da se ne potopi pri stanju morja 9 (višina valov 10-15 m) in pri vetru stopnje 12 po Beaufortovi lestvici (hitrost vetra 118-133 km/h)⁴⁵. V ta namen je ladja opremljena z dinamičnimi hidro-stabilizatorji, ki ji zmanjšujejo zibanje in guganje, prav tako pa ima za prestrežanje kriminalcev dva hitra čolna dolga 9 m in helikopter NH-90. Površina proste palube je 220 m², z žerjavom se lahko na ladjo vkrcata še dva

⁴² Med ta orožja sodijo generatorji močnega zvoka, laserji za zaslepljevanje, maserji (generatorji mikrovalov), različne vrste električnih paralizatorjev, lepljive mreže, orožja z gumijastimi izstrelki, dimne bombe, močne brizgalne z velikimi dometi, kemična bojna sredstva za nevtraliziranje prestopnikov, globinske bombe za onesposobitev podvodnih diverzantov, ipd. (<http://www.nij.gov/topics/technology/less-lethal/Pages/types.aspx> - vstop 18.3.2014);

⁴³ <http://jnlwp.defense.gov/PressRoom/MediaReleases/tabid/4778/Article/577973/dod-and-dhs-work-to-non-lethally-stop-suspicious-vessels.aspx> - vstop 20.4.2014;

⁴⁴ <http://onlinepubs.trb.org/onlinepubs/archive/Conferences/MTS/1A%20WalkerPaper.pdf> – vstop 3.5.2014;

⁴⁵ Podatki o hidrometeoroloških spremenljivkah so prikazani v navtičnem priročniku, v tabeli 75 (Nautičke tablice – izdanje JRM – Split – 1951 – str. 266);

kontejnerja, ki ustrezata nalogi (lahko sta laboratorij za ekološko kontrolo vzorcev izlitih tekočin, operacijski blok za pomoč ponesrečencem, ipd).

Slika 8: OPV 2400 (na premcu je označena z rdečo oznako pripadnosti obalni straži); ima posadko samo 60 mornarjev ter močno intervencijsko skupino 9-18 komandosov (izurjenih za prestrežanje s hitrimi čolni sumljivih plovil in za vkrcanje na ladje med plovbo ter za njihov pregled in kontrolo tovora ter posadke); ladja je opremljena z modernimi sredstvi za zvezo in za opazovanje ter prisluškovanje, oborožena je pa samo z avtomatskim topom srednjega kalibra in avtomatskim topom malega kalibra;

Med specializiranimi plovili majhnih dimenzij, ki so konstruirana za protidiverzantsko in protisabotersko obrambo večjih vojnih, potniških in tovornih ladij, ki se nahajajo v lukah ali na sidriščih (pred lukami) je med tujimi strokovnjaki na mednarodno razstavi 2011. leta vzbudil veliko pozornost ruski luški protidiverzantski čoln »Gračonok«, saj ima samo 6-8 članov posadke (čoln je izdelan po »projektu 21980«)⁴⁶. Čoln je dolg 31,04 m, širok 7,4 m, ugrez ima 1,85 m in spodriv 140 ton. Za navigacijo ima (poleg sistema za satelitsko navigacijo) radar MR-231, za odkrivanje ciljev na gladini ima optoelektronski sistem MTS-201, za odkrivanje ciljev na dnu morja in na premcu pod morsko

⁴⁶ http://rusnavy.com/news/navy/index.php?ELEMENT_ID=13988 – vstop 23.12.2015;

gladino pa vgrajeni sonar Kalmar (na premcu) in na krmi vlečni sonar Anapa (ki se med patroliranjem v morje spušča po potrebi). Sredstva za zvezo omogočajo sodelovanje posadke z ladjami in helikopterji. Oba sonarja odkrivata podvodne diverzante in sredstva za njihov transport do ciljev na razdalji 200-400 metrov. Oborožitev tvorijo težki mitraljez kalibra 14, 5 mm, lanser s štirimi samovodljivimi protiletaskimi raketami Igla in desetcevni protidiverzantski raketni lanser DP-65; rakete zanj so kalibra 55 mm in imajo globinski tempirni vžigalnik na katerem se nastavi globina eksplozije bojne konice. S podvodno eksplozijo onesposablja podvodne diverzante znotraj krogle s polmerom 30-40 metrov. Lanserju se s iz kabine za poveljevanje (iz katere se aktivirajo raketni motorji), s pomočjo elektromotorja nastavita smer in elevacija.

Slika 8 a: Protidiverzantski čoln »Gračonok« ima zaloge hrane in vode za avtonomijo bivanja posadke na morju 5 dni, hitrost 23 vozlov in s to hitrostjo razdaljo plovbe 200 navtičnih milj;

Pri vojnih ladjah, ki so namenjene za bojevanje v vodah Sredozemskega morja so v tretjem tisočletju dosegle kakovostni preboj nemške podmornice tipa 214 (slika 9), ki so že postale glavna podvodna udarna komponenta grške, v prihodnosti pa bodo tudi turške podmornice (Turčija je že vplačala 2 milijardi EUR za serijo 6 podmornic tega tipa)⁴⁷. Od prejšnje generacije konvencionalnih dizel-električnih podmornic se razlikujejo tako po oborožitvi, kot po avtonomiji podvodne plovbe, saj imajo pogonski sistem, ki je neodvisen od zraka (angl. Air

⁴⁷ <http://www.seanews.com.tr/article/TURSHIP/NAVY/65995/ThyssenKrupp-Turkish-Submarine-Contract/-vstop.5.5.2014;>

Independent Propulsion = AIP)⁴⁸. Oborožene niso namreč samo s samovodljivimi torpedi ali minami, ampak tudi s protiladijskimi samovodljivimi aerodinamičnimi raketami velikega dosega. Ker imajo za pogon gorivne celice, lahko z njihovo uporabo z neslišno hitrostjo 4 vozlov preplujejo 1248 navtičnih milj, kar ustreza 13 dnevno nepretrgane podvodne plovbe. Ker so v podmornici procesi avtomatizirani, ima posadko samo 27 mož. Sicer ima največjo hitrost površinske plovbe 12 vozlov, podvodne pa kratkotrajno do 20 vozlov. S podvodno hitrostjo 8 vozlov lahko podmornica prepluje 420 navtičnih milj, kar ustreza 2 dnevno nepretrgane podvodne plovbe. Podmornico v podvodni plovbi se ne da odkrivati iz letal ali helikopterjev z magnetnimi detektorji, ker je njen trup izdelan iz nemagnetnega jekla. Izrael, ki je kupil v Nemčiji podobno podmornico Super Dolphin, ima na njej vgrajene torpedne cevi večjega kalibra; iz njih lahko v podvodni plovbi izstreljuje na cilje na kopnem aerodinamične dozvočne rakete, baje z jedrskimi konicami in dometom 1500 km⁴⁹.

Slika 9: Podmornica tipa 214 (levo) v površinski plovbi; površinski spodriv je 1690 ton, podvodni 1860 ton; največja globina do katere lahko uspešno deluje je 400 m, na bojni nalogi lahko ostane do 84 dni; po teh lastnostih ji je podobna izraelska podmornica »Tannin« (desno), ki ima tudi aerodinamične rakete (baje tudi z jedrskimi konicami) namenjene za napade na cilje na kopnem

Med projekti novih površinskih ladij, ki so sicer večnamenske, a imajo med drugim tudi nalogo, da se borijo proti teroristom na morju, je najbolj

⁴⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/Type_214_submarine - vstop 3.5.2014;

⁴⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Dolphin-class_submarine - vstop 6.5.2014;

originalna konstrukcija izraelska ladja Sa'ar 72 (slika 10); njen projekt je prvič prikazan strokovni javnosti na mednarodni razstavi IMDEXASIA, v Singapurju, maja 2013. leta. Po svojem spodrivu – ki znaša 800 ton – ta ladja sodi v prostor med raketnimi čolni (ki so 2015. leta dosegli povprečni spodriv okoli 600 ton) in korvetami (ki so takrat imele okoli 1000 ton). Zato je za njo povsem primeren naziv »mini-korveta«.

Slika 10: Izraelska večnamenska »mini-korveta« nove generacije Sa'ar 72, ki je v osnovi specializirana za boj proti pomorskim teroristom, ima posadko 50 mož, največjo hitrost 30 vozlov in razdaljo plovbe 5500 km;

Izraelski konstruktorji so pri načrtovanju velikosti in oblike ladje ter izbiri orožja in pogona za njo, izhajali iz tega, da morajo zagotoviti, da se ladjo čim težje odkrije in da mora njena oprema različnih senzorjev omogočiti posadki, da sama čim prej odkrije teroriste, nato pa da jih onespobi⁵⁰. Zato je pri gradnji trupa in nadgradnje uporabljena tehnologija stealth (podobna kot pri letalih)⁵¹, in sicer tako, da so oblike ladje ter uporabljeni materiali omogočili minimizacijo akustičnega, hidroakustičnega, magnetnega, radarskega in toplotnega polja ladje. Da se ladja ne bi izdala z delovanjem lastnega radarja, ima brezpilotno letalo, s katerim lahko posadka neopazno odkriva cilje na morju in obali daleč

⁵⁰ <http://i-hls.com/2013/11/the-new-israeli-navy-preparing-for-future-terror-threats/#sthash.yC1xnqIE.dpbs> – vstop 3.5.2014;

⁵¹ <http://www.thefreedictionary.com/stealth> - vstop 18.4.2014;

za obzorjem lastnega ladijskega radarja. Za napad na odkrite teroriste se lahko uporabijo helikopter z vkrcanimi komandosi in (ali) 2 napihljiva hitra čolna; oddelek ladijskih komandosov šteje 20 mož. Ker se je že dogajalo, da so na izraelske cilje na morju pripadniki Hezbolaha streljali s samovodljivimi protiladijskimi raketami, so na ladjo vgradili sistem protiraketne obrambe (rakete Barak in večcevni avtomatski top Phalanx ter lanserje lažnih ciljev). Sicer pa glavno orožje ladje tvorijo 8 samovodljivih protiladijskih raket velikega dosega (Harpoon, doseg 315 km), avtomatski top kalibra 76 mm in protipodmorniška torpeda.

6. Vpliv ameriške in ruske mornarice na razmerje sil v Sredozemlju v obdobju od 2000. do 2015. leta

V obdobju hladne vojne je sicer težišče medblokovske oborožitvene tekme bilo na kopenskem delu evropskega vojskovališča (na katerem so bile od Baltskega morja do Črnega morja razporejene glavne kopenske sile obeh blokov), a sta oba blokovska hegemoni večji del časa imela tudi v Sredozemskem morju razporejene svoje flote skupine. ZDA so že takoj po drugi svetovni vojni 1950. leta (torej še pred formiranjem Nata), v to regijo detaširale svojo VI. floto (z 20.000 pripadniki)⁵², sledila jim je pa Sovjetska zveza najprej samo s podmornicami⁵³; pozneje so se jim pridružile skupine večjih površinskih vojnih ladij (raketne križarke, rušilci, fregate) sovjetske Pete eskadre. Ladje VI. flote so bazirale v lukah in oporiščih evropskih članic Nata, medtem ko so sovjetske vojne ladje bazirale v prijateljskih arabskih državah. Glavna naloga VI. flote je bila, da s svojo stalno prisotnostjo v Sredozemlju zavaruje nemoteno odvijanje pomorskega prometa, da podpira evropske

[illegible]

⁵³ V podzemni bazi na otoku Sazano je baziralo 8-12 dizel-električnih podmornic (<http://in.reuters.com/article/2010/03/04/idINIndia-46663220100304> - vstop 5.4.2014) (<https://books.google.si/books?id=tkGDkpKQh-sC&pg=PA446&lpg=PA446&dq=soviet+submarines+in+albania&source=bl&ots=fvG5oUmopG&sig=ok5eo2hX3wYRmx-QaJ2el1t42sA&hl=sl&sa=X&ei=3aJLVaunOYnwUMilgNAG&ved=0CF8Q6AEwCw#v=onepage&q=soviet%20submarines%20in%20albania&f=false> – vstop 6.4.2014) ;

članica NATO in prijateljske države, in da vzporedno s tem odvrča tiste države in gibanja, ki bi poskušali delovati proti interesom ZDA in NATO.

Udarno jedro VI. flote je tvorila taktična plovna sestava TF-60 (angl. Task Force = TF), v kateri sta bili 1-2 letalonosilki; za obrambo letalonosilk in za protipodmorniško delovanje so bile uporabljene taktične skupine TF-66, 67 in 68; tvorile so jih eskortne fregate, rušilci, križarke in po potrebi protipodmorniške podmornice iz skupine TF-69. Taktična skupina TF-61 je bila sestavljena iz desantnih ladij, TF-62 pa so tvorili na teh ladjah vkrcani pripadniki mornariške pehote. TF-64 je bila sestavljena od jedrskih podmornic oboroženih z balističnimi jedrskimi raketami, TF-67 so tvorila protipodmorniška letala, ki so bazirala na kopnem. Za oskrbo vseh ladij in podmornic je uporabljena TF-63, v kateri so bili tankerji, vlačilci, ladje-delavnice, ladje-skladišča, ladje-bolnišnice in ladje za reševanje. V času največjih kriz med hladno vojno je VI. flota imela 2-4 jedrske podmornice, 1-2 letalonosilke in do 175 ladij in helikopterjev. Praviloma sta njeno jedro tvorili dve skupini letalonosilk s spremstvom (v katerem so ob vsaki letalonosilki bili križarka, 4-6 rušilcev-fregat in 1-2 jedrski podmornici), od katerih je prva manevrirala v zahodnem in druga v vzhodnem delu Sredozemskega morja, v primeru potrebe sta se obe skupini združevali⁵⁴. Skupni spodriv vseh vojnih ladij VI. flote (brez ladij skupine TF-63) je v primeru kriz znašal 400.000-500.000 ton. Med hladno vojno je 1958. leta VI. flota vojaško uspešno podprla izkrcanje interventne ekspedicijske skupine (14000 vojakov) 1958. leta v Libanonu⁵⁵, prav tako je uspešno vojaško posredovala proti Libiji 1986. leta⁵⁶. V obeh primerih so jo spremljale ladje sovjetske Pete eskadre, vendar pa do incidentov med njimi ni prišlo, ker niso bili ogroženi vitalni interesi Sovjetske zveze.

Sovjetska Peta eskadra je imela nalogo, da nevtralizira VI. floto, s to razliko, da ni imela letalonosilk, ki bi bile podobne ameriškim in so zato njene ladje ves čas morale tesno spremljati glavne sile VI. flote – letalonosilke in jedrske podmornice; v primeru, če bi le te začele z napadom na cilje v Sovjetski zvezi ali v prijateljskih državah, bi po teh nosilcih ameriške ognjene moči izpeljale preventivni udar. Peta eskadra ni imela amfibijske komponente, s katero bi lahko izpeljala poseg na kopnem. Takšne naloge so narekovale stalen vizualni ali radarski stik med obema flotama, kar je med hladno vojno bilo pogosto prav takrat, ko so bile težke vremenske razmere; to je povzročalo tvegane situacije in incidente. Peto eskadro je praviloma tvorilo 5-6 podmornic, od površinskih ladij pa raketna križarka, 3-5 raketnih rušilcev, desantna ladja z vkrcanim majhnim oddelkom mornariške pehote, 2-3 minolovci in večje število logističnih ladij (običajno 10-24), kar je bilo posledica dejstva, da so arabske države imele šibko tehnično infrastrukturo. Skupni spodriv sovjetske eskadre je znašal 140000-180000 ton.

Z razpadom sistema bipolarnega strateškega ravnotežja se je tudi razmerje sil na morju bistveno spremenilo, saj sta oba blokova hegemoni zmanjšala svoje oborožene sile. Število pripadnikov vojne mornarice ZDA se je od 1989. leta do 2015. leta skrčilo s 585000 na 323000 pripadnikov⁵⁷, v Sovjetski zvezi oz. Ruski federaciji pa še bolj, in sicer s 485000 na 130000⁵⁸. Število mornarjev se je v 25 letih v ZDA torej prepolovilo, v Ruski federaciji pa jih je ostala samo četrtna⁵⁹.

Precej podobno je bilo tudi z ameriškim ladjevjem. V ZDA je število podmornic upadlo s 137 na 73, letalonosilk s 14 na 10, večjih površinskih ladij pa s 239 na 105. V Ruski federaciji je število podmornic upadlo s 372 na 59, letalonosilk s 4 na eno samo, križark s 36 na 6, rušilcev z 62 na 18, fregat s 166 na 10 in ladij obalne obrambe s 410 na 84. Primerjava skupnega spodriva vojnih ladij ZDA in Ruske federacije kaže, da imajo vojne ladje ZDA skupni spodriv

⁵⁷ Skupno število vseh pripadnikov oboroženih sil ZDA je od 1990. leta do 2011. leta upadlo z 2,043 milijona na 1,468 milijona, torej za 28% (<http://www.infoplease.com/ipa/A0004598.html> - vstop 8.4.2014);

⁵⁸ Podatki so prikazani v letopisih The Military Balance za leto 1988/89 in 2015.

⁵⁹ Ukrajina je ob razpadu Sovjetske zveze iskala polovico Črnomoške flote. Mnoge nedokončane novogradnje ladij so bile takrat iz ladjedelnic prodane kupcem iz Azije kot staro železo (<http://rusnavy.com/noradays/structure/black/bsfidying.htm> - vstop 10.3.2014);

3,415 milijonov ton in Ruske federacije 0,845 milijonov ton, kar je razmerje 4 proti 1⁶⁰.

Zmanjševanje obeh vojnih mornaric je pustilo posledice tudi na ameriške in ruske ladje v Sredozemlju, prav tako pa tudi na njune doktrine, v katerih je bilo do konca minulega stoletja vse več vsebin, ki so se nanašale na načine in oblike medsebojnega sodelovanja⁶¹. Iz tega so se razvile prve ideje o razvoju doktrine mednarodnega vojaško-pomorskega sodelovanja⁶². VI. flota ZDA se je skrčila na eno letalonosilko, eno raketno križarko in do 6 rušilcev-fregat; zato so se ZDA v kritičnih situacijah praviloma odločale za formiranje koalicij, s katerimi so gospodarneje dosegale cilje⁶³.

Ruska Črnomorska flota - ki je med hladno vojno imela 29 podmornic in 69 večjih površinskih ladij - pa je uspela obdržati 2 podmornici, 2 križarki in 1 rušilec, in še od tega kar je ostalo od manjših ladij, je bilo tehnično uporabna le ena tretjina. Raziskovalci, ki so poskušali izmeriti razmerje pomorske moči⁶⁴ med ZDA in Sovjetsko zvezo/Rusko federacijo, so prišli do sklepa, da je 1990. leta to razmerje bilo 1,43 proti 1 v korist ZDA, da je pa do 2012. leta poskočilo na 5 proti 1⁶⁵. To razmerje se skorajda ujema z razmerjem med skupnimi spodrivi vojnih ladij obeh strani. Pri takšni prednosti četudi zmanjšane ameriške flote, ima sedanja prisotnost manjših skupin ruskih ladij v Sredozemskem morju še vedno politično-diplomatski pomen, vojaškega pa veliko manj kot nekoč. Tehnološko zaostajanje ruske flote za tehnološkimi dosežki zahodnih

⁶⁰ <http://www.therichest.com/rich-list/rich-countries/lets-sea-the-10-biggest-navies-in-the-world/?view=all> – vstop 12.5.2014;

⁶¹ Charles Meconis, Boris Makeev: U.S. – Russian Naval Cooperation – USA – Praeger – 1995;

⁶² James Tritten: Development issues for multinational naval doctrine – 1995

(http://webapp1.dlib.indiana.edu/virtual_disk_library/index.cgi/4240529/FID3333/ACDOCS/PAPERS/DEVISSUE.PDF - vstop 6.5.2014);

⁶³ V operaciji proti Gadafijevem režimu 2011. leta so v koaliciji bile članice NATO, ter Švedska, Katar, ZAE in Jordan; v koaliciji proti ISIS so bile poleg ZDA, Francije, Nemčije in Velike Britanije tudi Jordan, Bahrain, Savdska Arabija in ZAE; pomembna vloga je bila dodeljena VI. floti, ki se je prebazirala na Kreto, od koder je odvrčala pripadnike ISIS od prodora v smeri sredozemske obale; iz Levantskega morja so bile z ladij VI. flote na oporišča ISIS kot »opozorilo« večkrat lansirane manevrirne rakete Tomahawk (<http://www.newsmax.com/Newsfront/isis-sea-power-mediterranean/2015/02/24/id/626685/>; <http://www.twf.org/News/Y2014/0924-Caliph.html> - vstop 5.5.2014);

⁶⁴ Pri tem so upoštevali ognjeno moč, manevrske zmogljivosti, zračno podporo ter sposobnosti ladij za okrovanje ciljev in za elektronsko motenje.

⁶⁵ Brian Crisher: Power at Sea – A Naval Power Dataset, 1865-2011 – Florida State University -

www.myweb.fsu.edu/bbc09/Crisher-Souva-Powefull.pdf - vstop 14.4.2014;

<https://dataverse.harvard.edu/dataset.xhtml?persistentId=doi:10.7910/DVN/24098> – vstop 12.4.2014;

mornaric⁶⁶ dokazuje med drugim tudi ruska nabava večnamenskih desantnih novih ladij tipa Mistral v Franciji⁶⁷, prav tako pa izredno dolgi čas gradnje novih ruskih ladij in podmornic⁶⁸.

Vse do izbruha sedanje krize v Ukrajini so izboljšani mednarodni odnosi med Rusko federacijo in drugimi državami v Sredozemlju prispevali k temu, da so se poleg rednih vaj NATO, v Črnem morju in v Sredozemskem morju zahodno od Marmornega morja redno odvijale številne dvostranske mednarodne pomorske vaje⁶⁹. V njih je – poleg številnih članic Partnerstva za mir in arabskih držav, ter Izraela - aktivno sodelovala tudi ruska vojna mornarica. Na skupno načrtovanih številnih vajah je ena stran praviloma igrala napadalca, druga branilca, nakar sta zamenjali svoji vlogi. Glavna učna vprašanja, ki so bila preigravana na teh vajah – katere so presegle nekdanje ozke blokovske okvirje – so bile: a) nadzor pomorskega prometa z namenom identifikacije teroristov, tihotapcev in drugih kršiteljev mednarodnega reda; b) reševanje ladij, njihovih posadk in tovara v primeru nesreč; c) evakuacija tujih državljanov oz. prebivalcev z ogroženih območij; č) logistična pomoč ogroženemu obalnemu prebivalstvu, d) operacije izvajanja embarga, e) operacije proti piratom, ki ogrožajo pomorski promet, f) operacije osvoboditve zajetih ladij in posadk, ipd.

Vaje »IONIEX« (angl. Ionian Sea Exercises) so bile od leta 2008 do 2013 večkrat organizirane v Jonskem morju; v njih so sodelovale italijanske in ruske ladje. V Levantskem morju so bile 2014. leta organizirane mednarodne pomorske vaje, v katerih so sodelovale oborožene sile ciprskih Grkov, izraelske in ruske ladje. V Črnem morju so bile 2011. leta organizirane vaje ruske in ukrajinske mornarice (rus. »Farvater mira«), več let zaporedoma pa mednarodne pomorske vaje »Blackseafor«, na katerih so sodelovale turška,

⁶⁶ Podrobnosti o tem zaostajanju so opisane v intervjuju s kapitanom dr Gorbačevom, 2011. leta (<http://rusnavy.com/nowadays/structure/black/bsflosesitsland>) – vstop 2.4.2014);

⁶⁷ Celotna vrednost naročila znaša 1,5 milijarde \$ (<http://www.defenseindustrydaily.com/russia-to-order-french-mistral-lhds-05749/>) - vstop 3.4.2014);

⁶⁸ Za »novo« jedrsko strateško podmornico »Jurij Dolgorukij« (projekt 955) je znano, da se je njena gradnja začela že 1996. leta in da je trajala 11 let. Prve plovbe je imela šele 2009. leta, pri tem je pa do danes ostalo še vedno odprto vprašanje njene oborožitve z novimi raketami Bulava, ki še niso sprejete v oborožitev (<http://www.defensenews.com/story/defense/naval/submarines/2015/01/24/russia-navy-submarine-shipbuilding-nuclear/22190761/>) - vstop 7.3.2014);

⁶⁹ Izboljšanje odnosov med Rusko federacijo in NATO se je kazalo tudi v tem, da so nekatere članice NATO (Turčija, Grčija) in Ciper v Rusiji po 1993. letu kupili moderno orožje za kopensko vojsko in za zračno obrambo; mornariškega orožja in opreme niso kupovali, ker ni bilo dovolj moderno (<http://mdb.cast.ru/mdb/2-2001/at/raegct/vstop 5.5.2015>);

bolgarska, romunska, ukrajinska, gruzijska in ruska mornarica⁷⁰. Podobne so bile mednarodne protiteroristične vaje »Black Sea Harmony«, na katerih so od 2004. leta – v sodelovanju s turško obalno stražo – udeleženci redno preigrali postopke nadzora nad gostim pomorskim prometom v črnomoških ožinah, skozi katere dnevno v obeh smereh prepluje 150 ladij; te vaje vključujejo odkrivanje ladij, njihovo identifikacijo, spremljanje njihove plovbe in po potrebi – s pomočjo obalne straže – kontrolo tovorov in (ali) posadke.⁷¹ Nadaljevanje tega sodelovanja so po 2014. letu prekinili dogodki povezani z izbruhom ukrajinske krize. Po drugi strani pa so prav ti dogodki spodbudili rusko-kitajsko pomorsko sodelovanje; prve tovrstne vaje bodo letos v Sredozemlju⁷². Pokazale naj bi ZDA in EU, da bosta Ruska federacija in LR Kitajska v prihodnje skupaj ščitili svoje skupne interese⁷³. S podobnim namenom bodo letos organizirani tudi rusko-egiptovski pomorski manevri⁷⁴.

Od ostalih dvostranskih mednarodnih pomorskih pretežno peace-keeping vaj so bolj od drugih znane turško-albanske vaje »Noble Midas« (2007),⁷⁵ francosko-alžirske vaje »Ras Hamidou« (2008), vaje skupine »Five-plus Five« 2008 (prvih pet držav so Alžirija, Tunizija, Maroko, Mavretanija, Libija – drugih pet – pa Francija, Italija, Španija, Portugalska in Malta), grško-alžirska vaja »Phoenix Express« (2009) in vaja »PASSEX«⁷⁶, ameriško-egiptovska vaja »Eagle Salute« 2010 in »Bright Star Exercise« 2007, grško-egiptovska vaja »Alexandroupolis 2006« in protiminska vaja »Bell Bottom 2005«, francoska vaja v sestavi velike protipodmorniške vaje NATO »Proud Manta 2011«,⁷⁷ vaja mornarice Malte, drugih članic NATO in ZDA »Phoenix Express 2011« (v tej vaji je sodelovala tudi maroška mornarica), vaja tunizijske in grške mornarice »Poseidon 2003«,⁷⁸ turško-izraelska pomorska vaja »Reliant Marmaid«⁷⁹ in številne druge. Na vajah so preverjana nova pravila uporabe vojnih ladij, da bi se izognili incidentom, do katerih je prihajalo deloma zaradi napačnih preso

⁷⁰ <http://eng.mil.ru/en/mission/practice/more.htm?id=10578603@cmsArticle> – vstop 5.5.2014;

⁷¹ <http://turkishnavy.net/2009/04/01/more-on-operation-black-sea-harmony/> - vstop 19.4.2014 ;

⁷² <http://news.usni.org/2015/04/30/chinese-and-russian-navies-to-conduct-first-ever-mediterranean-surface-exercises-in-may>; <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/chinese-and-russian-announce-first-joint-naval-exercise-in-the-mediterranean> - vstop 7.3.2014;

⁷³ <http://russian.rt.com/article/89101> - vstop 24.3.2014;

⁷⁴ <http://tass.ru/armiya-i-opk/1805154> - vstop 15.3.2014;

⁷⁵ IHS Jane's World Navies issue nine 2012 - str. 2;

⁷⁶ op.cit. – str. 5;

⁷⁷ op. cit. – str. 215;

⁷⁸ op. cit. – str. 380;

⁷⁹ op. cit. str. 562;

položaja, deloma pa zaradi nejasnih pravil za izogibanje incidentom in neizurjenosti posadk⁸⁰.

Slika 11: Ameriška raketna križarka Vella Gulf med plovbo v Črno morje

Med krizo v Ukrajini so se v Črnem morju ponovile nekatere vaje, ki so bile značilne za obdobje hladne vojne. Tako so ZDA in NATO avgusta in septembra 2014. leta organizirali v severozahodnem delu Črnega morja desetdnevno združeno mednarodno vajo »Sea Breeze«, v kateri je sodelovalo 12 večjih površinskih ladij iz ZDA, Turčije, Kanade, Velike Britanije, Romunije, Gruzije in Ukrajine; ruski viri so omenjali tudi ladje iz Španije⁸¹. Med ladjami je bila največja ameriška raketna križarka »Vella Gulf« (slika 11). Uradno je bila tema vaje – obramba pomorskega prometa (pred napadi letal, podmornic in raketnih čolnov), neuradno je pa bila demonstracija pripravljenosti ZDA in NATO, da podprejo prijateljsko državo – Ukrajino⁸². Na tej vaji ruska letala niso preletavala ameriških in drugih ladij, kar se je dogajalo pred tem, ko so v aprilu

⁸⁰ Med incidente, ki se končali s smrtnimi žrtvami in materialnimi škodami spadajo incident v Sueškem zalivu, 2008. leta. Ko se je ameriški ladji za prevoz kontejnerjev približal čoln z lokalnimi trgovci in ribiči, je posadka nanj odprla ogenj in ubila nedolžne civiliste. Posadka je namreč bila seznanjena s tem, da so se pred tem leta 2000 v Jemnu samomorilski napadalci zaleteli z eksplozivnim čolnom v ameriški rušilec Cole in da so leta 2002 podobni napadalci napadli francoski tanker Limbourg. Posadka ameriške ladje se je zagovarjala, da je opozarjala posadko čolna naj se oddalji, a – ker jih le ta ni razumela – so v strahu od napada ravnali »samoobrambno« (http://openscenarios.ida.org/scenarios/307-US_Navy_Changing_the_Rules_of_Engagment.pdf - vstop 8.5.2014);

⁸¹ <http://ria.ru/world/20140911/1023663739.html> - vstop 10.4.2014; <http://www.strategic-culture.org/pview/2014/07/21/mh-17-beware-of-the-chameleon.html> – vstop 5.5.2014;;

⁸² Naziv vaje je bil »vzpostavljanje in zavarovanje varne pomorske cone v kriznem področju«; v vajo je - kot glavna udarna skupina vključena mednarodna taktična skupina ladij NATO, z oznako »SNMG.02« (<http://rt.com/news/186060-ukraine-us-naval-drills/> - vstop 2.5.2015) ;

istega leta ruska letala Su-24 v nizkem letu preletela ameriški raketni rušilec Donald Cook, da bi mu z elektronskimi motilniki uspešno motila radarje in sredstva za zvezo⁸³.

7. Sklep

Pogled na dogodke in procese, ki so se odvijali v Sredozemlju v tem tisočletju kaže, da so v tem obdobju na regionalnem geopolitičnem zemljevidu nastale velike spremembe; prav tako so nastale spremembe v odnosih med silami, ki v Sredozemlju nimajo svoje obale, a so zainteresirane za Sredozemlje. Predvsem gre na eni strani za ZDA in NATO, ki se tudi v Sredozemlju vztrajno širi proti vzhodu in na drugi strani – za Rusko federacijo, ki poskuša sedaj to širjenje na vsak način zaustaviti. Na Jadranskem morju, na katerem so med hladno vojno bile samo tri države, je sedaj šest držav. Na Črnem morju, na katerem so bile samo štiri države, je sedaj sedem držav, na prostoru od Turčije do Gibraltarja, na katerem je bilo poleg Cipra in Gaze devet držav, sedaj razpadajo tri države (Libija, Libanon, Sirija), kar odpira pot, da se bo tudi tu število novih držav z dostopom do morja morda podvojilo. Četudi je kljub takšnem turbulentnem ozračju od leta 2000 do 2015 v Sredozemlju prišlo do zmanjševanja skupnega števila pripadnikov oboroženih sil s 3,539 milijonov na 2,325 milijonov ljudi pod orožjem, to zmanjševanje in potekajoči oboroženi spopadi niso vplivali na zmanjšanje skupnega spodrive bojnih flot.

Če države ne bi vlagale v razvoj in gradnjo novih ladij, tedaj bi pri povprečnem »življenju ladje« (okoli 30 let) - zaradi zastarevanja morale biti v 15 letih umaknjeno iz uporabe ladjevje s spodrivom okoli 50% od skupnega spodrive v letu 2000. Vendar pa je spodriv ostal povsem stabilen, prav tako kot je ostal stabilen delež mornarjev v skupnem številu pripadnikov oboroženih sil. Dejstvo, da se skupni spodriv bojnih flot ni zmanjšal gre pripisati temu, da so v večini mornaric v uporabi ostale stare ladje (ki se jih ni odpisalo), delno pa tudi temu, da se vlaganja v razvoj bojnih flot ne obravnavajo kot izdatek, ki bi se ga zaradi varčevanja opustilo, ampak kot varnostna investicija za negotovo prihodnost.

Če povežemo dejstvo, da se od leta 2000 do leta 2015 srednji spodriv posameznih vrst vojnih ladij povečuje in da je v Sredozemlju njihov skupni

⁸³ <http://www.voltairenet.org/article185860.html> - vstop 12.5.2014;

spodriv v tem obdobju ostal enak, iz tega sledi sklep, da se pod tem vplivom skupno število vojnih ladij v Sredozemlju zmanjšuje. Ta trend pa zmanjšuje zmogljivosti bojnih flot za delovanje na večjem številu medsebojno razmaknjenih kriznih žarišč. Analiza spreminjanja števila vojnih ladij južnega krila Nata v obdobju od 1995 do 2013. leta nazorno kaže, da se je : a) v Franciji število fregat zmanjšalo z 35 na 18, rušilcev s 5 na 4, podmornic s 13 na 6, desantnih ladij z 9 na 4; b) podobno se je v Španiji število fregat zmanjšalo s 17 na 6, podmornic z 8 na 3 in desantnih ladij s 4 na 3; c) v Italiji se je število letalonosilk sicer povečalo z 1 na 2, a se je zato število fregat zmanjšalo s 26 na 12, rušilcev s 5 na 4, podmornic z 9 na 6, medtem ko je število desantnih ladij ostalo enako 3⁸⁴. Zmanjšanje števila vojnih ladij kaže na to, da bojne flote sredozemskih držav lahko sedaj in v prihodnje formirajo manjše število bojnih skupin (kot so jih pred dvajsetimi leti), kar je eden od očitkov, o katerem se je doslej večkrat razpravljalo v strokovnih krogih. Ker so se ZDA v svoji novi doktrini preusmerile na Tihi ocean, so ameriški in drugi izvedenci opozorili vse evropske članice Nata, da bodo morale v lastnem interesu povečati obrambne izdatke zaradi nestabilnega sredozemskega južnega krila Nata, na katerem je večje število prostorno razmaknjenih žarišč.

Struktura vseh 18 analiziranih sredozemskih mornaric kaže, da so med njimi za enkrat samo 3 oborožene z jedrskim orožjem (Francija, Rusija, po vsej verjetnosti tudi Izrael)⁸⁵ in da ima med njimi samo 8 mornaric (Grčija, Turčija, Izrael, Egipt, Alžirija, Italija, Francija, Španija) kompletno strukturo, ki zajema vse vrste vojnih ladij (vključno s podmornicami). Pet držav (Libanon, Malta, Ciper, Črna gora, Slovenija) se je opredelilo le za plovila s katerimi lahko v določenem smislu nadzorujejo lastno teritorialno morje, in še to nekatere od njih lahko pretežno dosežejo samo v ugodnih vremenskih razmerah.

Praktično so se vse vojne mornarice opredelile za to, da imajo tudi obalno stražo in plovila, s katerimi nadzorujejo luke in obalno plovbo, ter izvajajo ukrepe in dejavnosti proti morebitnim teroristom, kakor tudi ilegalnim

⁸⁴ <https://www.aei.org/publication/nato-at-sea-trends-in-allied-naval-power/> - vstop 3.3.2014;

⁸⁵ Po nekaterih predvidevanjih se tudi Turčijo uvršča med države, ki bi utegnile v prihodnosti posnemati Pakistan in Indijo, ki že imata jedrsko orožje. Takšno usmeritev Turčije se povezuje z morebitnim razvojem jedrskega orožja v Iranu, ki naj bi via facti vplivalo na to, da bi se »nuklearizirali« tudi Savdska Arabija in Turčija. Predvidevanje se povezuje z dejstvom, da Turčija že ima jedrski reaktor in, da je v toku nabava drugega. Vlada je pojasnila, da Turčija nima tekočih energentov in da je zato zainteresirana samo za jedrsko energijo, nikakor pa ne tudi za jedrsko orožje (www.carnegieendowment.org/2015/04/10/why-turkey-won-t-go-nuclear/i60g - vstop 20.3.2014);

migracijam in drugim kršitvam mednarodnega pravnega reda. Med nove dejavnike, ki so tudi manjšim mornaricam omogočili, da v primeru oboroženih spopadov uspešno delujejo z obale na odprto morje do razdalje več sto kilometrov, prav tako pa tudi z odprtega morja na cilje na obalah in v globini kopnega, se mora vključiti manevrirne rakete z velikimi doseg (kot so npr. rakete SCALP za nove eurofregate FREMM). Te rakete se lahko lansirajo z obale ali s površinskih ladij, obstajajo pa – po vsemu sodeč – tudi inačice, ki se lahko lansirajo tudi z dizel-električnih podmornic. Ta dejavnik kaže na to, da se bo moralo v prihodnosti tudi na Sredozemskem morju protiraketni obrambi posvečati še večjo pozornost kot doslej.

Slika 12: Italijanska mini-letalonosilka Garibaldi ima polni spodriv samo 13850 ton⁸⁶, z nje pa lahko deluje 18 letal (z vertikalnim vzletom AV-8B Harrier) in helikopterjev; nova letalonosilka Cavour ima že večji polni spodriv (27100 ton);

Ker na večanje zmogljivosti in s tem povezanim zmanjševanjem števila vojakov vplivajo tudi druge nove tehnologije, je v tretjem tisočletju potrebno upoštevati nadaljevanje »aerizacije« ladij in mornaric v celoti; manifestira se v povečevanju števila mornariških letal in helikopterjev, ki ne bazirajo samo na obali ampak so vkrcani tudi na ladjah. Letala z vertikalnim vzletanjem so namreč omogočila, da se lahko za njihovo baziranje in delovanje uporabijo tudi manjše ladje s krajšimi palubami (slika 12). Vpogled v skupno število letal in helikopterjev, ki so bili v sestavi sredozemskih vojnih mornaric v 2015. letu

⁸⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Italian_aircraft_carrier_Giuseppe_Garibaldi_%28C-551%29-vstop_22.4.2014;

namreč prepričljivo kaže, da je tega leta bilo v uporabi 668 mornariških zrakoplovov, medtem ko jih je leta 2000 bilo vsega skupaj 553. V obdobju 15 let se je torej zračna komponenta sredozemskih vojnih mornaric povečala za 20%, kar je skorajda enak odstotek kot se je zmanjšalo število mornarjev od 1989. do 2015. leta. Zmanjševanje števila mornarjev se je torej v vojnih mornaricah kompenziralo z večanjem mornariške zračne udarne moči.

Praksa dosedanjih pomorskih operacij vsiljevanja miru (angl. Peace Enforcement Operations = PEO), kaže na to, da so glavno udarno silo v teh operacijah imele zavezniške eskadre, ki so z razdalje do 1500 km s samovodljivimi izredno natančnimi manevrirnimi aerodinamičnimi raketami, v vseh vremenskih in astronomskih razmerah (dan/noč) uspešno uničevale ali onesposabljujele vitalne strateške sisteme nasprotnikov (poveljniška mesta, centre za zvezo, logistične baze, električne centrale, ipd)⁸⁷. Ker imajo te rakete zelo visoko prodornost skozi sisteme zračne obrambe in velike domete ter visoko rušilno moč na cilju⁸⁸ so – skupaj z letali z letalonosilk – postale glavno sredstvo odvrčanja nasprotnikov od namer, ki bi škodovalle interesom ZDA in NATO. Če se je nekoč za tovrstne flotne dejavnosti uporabljal izraz »diplomacija topnjač« (angl. gunboat diplomacy), se sedaj – zaradi ameriških raket z imenom »tomahawk« - vse bolj uporablja novejši izraz - »tomahawk diplomacy«⁸⁹. Asimetrija med to zmogljivostjo sodobnih površinskih ladij in podmornic ter obalno obrambo bo nudila tistim, ki razpolagajo s takšnimi zmogljivostmi možnost, da tudi v prihodnje brez tveganja kaznujejo opozicijo. Zato je za pričakovati, da se bodo - vse dokler se ne bodo tudi tarče teh napadov oborožile z opisanimi obalnimi protiladijskimi samovodljivimi raketami (slika 13) - tovrstna »projeciranja sile« pogostejše izvajala kot pa veliko bolj tvegani in dragi posegi z enotami kopenske vojske.

Slika 13: Obalni protiladijski raketni sistem Bal izstreljuje protiladijske podzvočne rakete z dometom do 130 km; podoben kitajski sistem z raketami C-802 ima domet 180 km; če bi takšne sisteme Rusija in Kitajska izvozili v

⁸⁷ V 6. floti ZDA so 4.8.2011. leta – med napadi na Libijo – »proslavljali« lansiranje 2000-te rakete Tomahawk; rakete te vrste so bile lansirane s površinskih ladij, letal in podmornic v obdobju od 1991. do 2011. Leta, kar pomeni povprečno letno porabo 200 raket

(<http://defensetech.org/2011/08/04/2000-tomahawks-fired-in-anger/> - vstop 3.5.2014);

⁸⁸ <http://en.wikipedia.org/wiki/Kh-35> - vstop 5.5.2014;

⁸⁹ <http://en.wikipedia.org/wiki/Kh-35><http://www.haaretz.com/news/middle-east/.premium-1.543350> – vstop 8.4.2014;

sredozemske države, bi bila v primeru kriz, svoboda plovbe površinskih vojnih ladij in trgovskih ladij v Sredozemlju močno omejena;

Naj na koncu dodamo, da se ključne spremembe, ki so opazne prav v vseh državah Sredozemlja, nanašajo na strah pred posledicami, do katerih bi lahko prišlo, če bi se sedanji za enkrat lokalni oboroženi spopadi v Ukrajini, na Kavkazu, v Siriji, občasno pa tudi v Kurdistanu, Libanonu, Gazi, na Sinaju in v Libiji ter Alžiriji razširili v širše okolje in v njem medsebojno povezali v spopade z regionalnimi razsežnostmi. Temu bi se po drugi strani morale pridružiti še vrsto novih nevojaških groženj kot so npr. podnebne spremembe, migracija beguncev iz kriznih žarišč v smeri razvitih evropskih držav, epidemije nalezljivih bolezni, tihotapljenje droge, orožja in belega blaga, uničevanje naravnega okolja, možnost katastrofalnih posledic do katerih bi prišlo v primeru zlorabe ali tehničnih okvar pri nevarnih tehnologijah, ipd. Kakšne so razsežnosti in rezultati operacij za reševanje migrantov, ki jih prek morja v južno Evropo tihotapijo kriminalne združbe iz severne Afrike in Srednjega vzhoda, se najbolj nazorno vidi na že omenjeni italijanski pomorski operaciji »Mare nostrum« (2013/14)⁹⁰. V njej je - na morski površini 70.000 km² - eno celo leto nepretrgano patroljirala italijanska združena flotna skupina (1-2 fregati, desantna ladja, skupina letal in helikopterjev, enote obale obrambe in interventna skupina mornariške pehote); uspeli so rešiti 150.810 migrantov, zapleniti 5 tihotapskih

⁹⁰ <http://www.marina.difesa.it/EN/operations/Pagine/MareNostrum.aspx> –vstop 6.5.2025;

ladij in zajeti 330 tihotapcev. Mesečni italijanski izdatki za to operacijo so znašali 9 milijonov EUR⁹¹.

Da bi se tudi vojne mornarice v negotovi prihodnosti lahko soočile z novimi izzivi, se razvoj njihovega flotnega materiala odvija po eni plati v smeri že opisanega večanja ognjene moči za udare po ciljeh na obali in v globini kopnega, po drugi plati pa v smeri preprečevanja mednarodnega terorizma na morju, vključno z uspešnejšim izvajanjem novih mirnodobnih nalog v coni posebnih ekonomskih pravic (EEZ), ki je občutno obsežnejša kot so nekoč bile vode teritorialnega morja.

Na koncu, a nikakor ne nazadnje, se zastavlja vprašanje kaj bi morali v Sredozemlju storiti, da bi se preprečilo ponavljanje katastrof z begunci, ki bežijo proti Evropi iz Afrike in Srednjega vzhoda in na tej poti na morju že leto za letom – kljub naporom reševalcev in porabljenim sredstvom - doživljajo nesrečo za nesrečo⁹². Strah, da bi se med njimi utegnili skrivati in maskirati vrinjeni teroristi je prispeval k temu, da so se mnogi konstruktorji orožij in opreme začeli ukvarjati s konstrukcijo ladijskih nesmrtonosnih orožij in z iskanjem novih metod nadzora nad množicami migrantov, med katerimi di se lahko maskirali tudi vrinjeni teroristi. Z njimi naj bi se zmanjšale izgube in škode v primeru uporabe sile na morju, predvsem pa naj bi preprečile žrtve med nedolžnimi begunci. Čeprav ta usmeritev ni za podcenjevanje, je v Sredozemlju s humanitarnega vidika vsekakor veliko bolj aktualen problem zadostnega števila ladij in čolnov, ki bi bili bolje opremljeni za reševanje brodolomcev in bolje organizirani od sedanjih ladij, čolnov in helikopterjev obalne straže. Zato je za pričakovati, da se bodo dosednji trendi krepitve obalne straže, ki so ugotovljeni v tem prispevku, v naslednjem obdobju nadaljevali in da se bo rast njenega deleža v skupnem spodrivu sredozemskih mornaric še povečala. Vsekakor pa je pričakovati tudi to, da bodo vojne mornarice evropskih držav prej ali slej začele izvajati v severni Afriki in na Srednjem vzhodu tudi operacije

⁹¹ <http://ecre.org/component/content/article/70-weekly-bulletin-articles/855-operation-mare-nostrum-to-end-frontex-triton-operation-will-not-ensure-rescue-at-sea-of-migrants-in-international-waters.html> - vstop 5.5.2015,

⁹² Med operacijo »Mare nostrum« je v enem samem letu na morju izgubilo življenje vsaj 3000 migrantov. Podatki za prvi kvartal 2015. leta so še bolj zaskrbljujoči, ker kažejo, da je v tem kvartalu – v katerem se v celi Evropi vodijo razprave o reševanju migrantov - na morju življenje izgubilo 2000 ljudi (Petar Žerjavić: Tanka črte med bedo in bliščem – Delo – 19.05.2015 – str.1 - <https://www.opendemocracy.net/5050/ruben-andersson/mare-nostrum-and-migrant-deaths-humanitarian-paradox-at-europe%E2%80%99s-frontiers-0> – vstop 2.3.2015);

za preventivno odkrivanje in uničevanje plovil, ki jih tihotapci uporabljajo za tihotapljenje beguncev v Evropo.